

Razni veliki listovi donose vijesti o postupku fašizma s narodnim manjinama s podacima iz »Istre«. I veliki engleski »Manchester Guardian« donosi takav članak služeći se informacijama »Istre«, koju citira. Naš list vrši, dakle, veliku zadaću.

ISTRA

Direktno ili preko antifašističkih informacionih agencija najbolje naše vijesti prodiru u internacionalnu štampu. Najznačajnije naše informacije preštampanu se u francuskim, njemačkim, engleskim i drugim listovima.

GLASILO SAVEZA JUGOSLOVENSKIH EMIGRANATA IZ JULIJSKE KRAJINE

JADRANSKO VPRAŠANJE

Ljubljana, 5 maja 1934. (Agis).

Ko je po vojni Slovenija zgubila zvezo z morjem in ko je bila s pripadom Julijske Krajine Italiji, razbita gospodarska nota, so pričeli v prvi vrsti gospodarski krogi iskati novih izhodov in novih možnosti, kako priti najhitreje do morja. Ogromne zaščitne carine, želja pa gospodarski osamosvojitvi in druge okolnosti, ki so se pojavile v zadnjem času, so to gibanje pospešile. S tem pa se je začela vzbujati zavest, ki do tega časa morda ni bila vedno dovolj živa in na katero nismo polagali toliko važnosti, zavest, da je morje za narod in državo življenjskega pomena. V bistvu že davno prej, a dejansko takoj po vojni, je torej zraslo pred nami vprašanje morja, vprašanje Jadrana.

Te dni se je vršil po vsej Sloveniji propagandni teden za naš Jadranski pod geslom »Jadranski teden«. Namen tega tedna je, kot pravi program, opozoriti javnost na davo: v prvi vrsti na gospodarsko stran, z zahtevu po železniški in cestni zvezi Slovenije z morjem in na socialno stran, s skrbjo za zdravje mladine. Zdi se nam pri tem potrebno, da tudi mi v svojem krogu doprinesemo svoj delež k propagandi za morje, saj smo pri tem prizadeti ter da opozorimo na to svoje čitatelje s pogledi, ki gredo morda tudi preko okvira začrtnega v programu tedna s čimer pa naj bi bil podan tudi naš odnos do tega vprašanja.

Italijanski imperializem je za ceno vstopa v svetovno vojno, zahteval zase nekatere ugodnosti. Svoje zahteve je usmeril pred vsem proti vzhodu, kjer naj bi našel izhod svoji gospodarski ekspanzivnosti, prenasečenosti, s čimer naj bi si zagotovil strateške ugodnosti in kjer naj bi si ustvaril gotove predprave, kot protiutež ostalim gospodarskim velesilam. Zahteval je torej zase Goriško, Trst in Istro ter skoro vso vzhodno jadransko obalo z otoki. Vsa notranja in zunanja propaganda Italije tik pred in med vojno je bila usmerjena v tem pravcu. Konec svetovne vojne je kot rezultat tega ustvaril današnje stanje z uresničenjem, rešenjem, polovico italijanskih zahtev. Julijska Krajina, nekaj otokov in mesto Zadar je bilo priznано Italiji. Druga polovica, t. j. italijanska zahteva po vsej Dalmaciji, otokih in ostali obali pa še vedno sveža lebdi pred očmi današnjih fašističnih imperialistov. V tej smeri po »osvoboditvi« vzhodne obale Jadrana dela danes vsa fašistična organizacija, ki se ne ustraši nobenega sredstva za doseg tega svojega namena. Tako lahko trdimo, da je danes le malo problemov, ki se tičejo sosednjih držav in ki bi tako stalno, sistematično in resno razburjali mednarodno javnost.

Vprašanje Julijske Krajine, to je dela vprašanja, ki ga navadno imenujemo kratko »Jadransko vprašanje«, je bilo na tem mestu že mnogokrat in vsestransko razmotrivano. Vendar pa se nam zdi, da ni nikoli dovolj poudarjena zguba, ki nam je bila s tem prizadeta, bodisi kulturna, politična ali gospodarska. Da poudarimo le eno: Trst, naše trgovsko izhodišče na morje, med največjimi lukami Evrope, je postalo z vsemi svojimi pristaniškimi pripravami in ladjevjem, za nas mrtev. Pa tudi za Italijo samo, ki ima interes, da je tako. S tem v zvezi je še mnogo drugih posledic, zlasti gospodarski propad našega življa, ki je bilo odvisno od dela v mestu itd. Meja sama je razbita, kot je bilo že poudarjeno, gospodarsko enoto in sistem, ki je bil ustvarjen in je povzročila velike spremembe na obeh straneh. Tu je bilo zopet prizadeto v prvi vrsti naše ljudstvo. Slovenija je zgubila zvezo z morjem. Zgubila jo je v tem smislu, da je postal njen promet s luko, ki je znašal prej tretjino celokupnega prometa v luki, odvisen od kontrole tuje države, ki ga lahko pospešuje ali pa ovira, kakor se pač križajo interes. Slednje se danes v polni meri tudi godi. Slovenija je s tem postala prisiljena iskati si nove zveze z morjem in novega izhoda svojemu gospodarstvu.

Predaleč bi nas zavedlo razmotrivanje ostalih podrobnosti tega dela »Jadranskega vprašanja«. To vprašanje je za nas z ozirom na to, da je nad 600.000 našega ljudstva pod tujo državo, nerešeno.

Govoriti bi moramo ob tej priliki tudi o drugem delu »Jadranskega vprašanja«, ki je za nas, sicer še ne popolnoma, a vendar v glavnem rešeno, a ki ga fašistična Italija še danes postavlja kot del svojih zahtev. V ta namen je danes organizirana v Italiji cela vrsta društev, ki imajo namen razširjati misel o »neosvobojeni« Dalmaciji, o izključni pravici Italije na Jadranskem morju itd. Uradno Italija sama podpira ta gibanja. Vsa moč fašistične propagande za »osvoboditev« Dalmacije sloni na trhljih dokazih o njih rimskem poreklu, o nekdanji oblasti Rimljanov, ozir. Benetk v Dalmaciji, o kulturni odvisnosti in kulturnih postankih, ki naj bi jasno dokazovali italijanstvo Dalmacije, dalje na dokazih o geografski sličnosti, o sličnostih rastlinstva in živalstva obeh obal in pa na štiri do pet tisočih Italijanov, ki so ostali v »neosvobojeni« Dalmaciji. Teh nekaj tisoč »nadljudi« naj bi dajali po njih mnenju, zunanje lice sicer balkanskemu

VZROKI PREGANJANJA NAŠIH LJUDI V JULIJSKI KRAJINI

Kdo je uničeval Arnaldova drevesca? — Satansko delo bivšega kvestorja Modestija na Goriškem

Gorica, maja 1934. (Agis). — Celo Goriško je lansko leto plašilo ime »Arnaldovo Mussolini«. Po skoro vseh vaseh so mu vsadili v spomin smreke in druga drevesa. Toda ta drevesca so ali zginjala eno za drugim, ali so jim odrezali vršičke. Morali so jih za to celo stražiti ali pa obdati z železjem. Radi teh pokvarjenih drevesc pa so morali naši fantje v ječe, pretrpeti vsemogoče muke in morajo nekateri še danes obsodeni na dolgoletne ječe. Vsi fantje pa so nedolžni, o čemer so bili že prej vsi domačini prepričani. To pa potrjuje tudi zadnja vest, ki pravi, da je bivši goriški kvestor Modesti sam organiziral uničevanje teh drevesc, da si je s tem utrjeval svoj položaj in pridobil ime, kot dober in vesten fašist. Radi raznih nesuglasij v višjih fašističnih krogih je bil premesčen iz Gorice v Bologno. Sedaj so se pa pričeli odkrivati njegovi zločini, ki presegajo že vse meje, tudi običajne fašistične človečanske zavesti. Niso nam znani še vsi drugi njegovi zločini in vsa dejanja, radi katerih je bil, kot zgleđa, sedaj vržen iz službe. Dovoljno slika naravo tega fašista to, da je dal kot so mu do sedaj dokazati, uničiti Arnaldovo drevesce v Renčah samo zato, da je potem lahko teroriziral naše ljudi. K temu tipu se še povrnemo. Toda koliko žrtev je že radi drevesc? Koliko fantov je še po zaporih osumljenih takih in sličnih zločinov? Počasi, a gotovo se bodo pričeli odkrivati zločini fašističnih oblastnikov samih, ki so jih zagrešili nad našim nedolžnim ljudstvom. Mnogo jih je že, ki so jih morali sami kaznovati, a kar še ni, gotovo ne bo ostalo nekaznovano. Naj še priključimo v spomin samo eno zlo-

činsko dejanje Modestija, ki ga je hotel izvršiti tik pred odhodom iz Gorice in ko se je hotel še enkrat znesti nad našim ljudstvom. Preprečil mu je načrt goriški prefekt, sicer fašist, toda še dovolj pošten in uviden mož. Zgodilo se je tako-le: V Kromberku pri Gorici stoji spomenik na čast italijanskemu oficirju Giuratiu, ki je padel v svetovni vojni. Napis na tem spomeniku se je radi čisto vremenskih vzrokov pokvaril, tako, da je razpadel. To »ugodno« priliko je hotel kvestor Modesti takoj izrabiti in uprizoriti velik progan nad našimi ljudmi. Prefekt, ki je priznal da je pri tem naše ljudstvo popolnoma nedolžno, je moral kmalu po tem dogodku oditi iz Gorice. Isto je malo kasneje doletelo tudi Modestija, ki je radi svojih podlih dejanj končno zapadel že davno zasluženi kazni.

ORUŽANI SUKOB ISTARSKIH SELJAKA I KARABINJERA PRED TRIBUNALOM

Pula, maja 1934. — Ovdje je osuđen na 11 godina tamnice Mate Sofić, pok. Martina, star 44 godine iz Gržinici kod Zminja. S njime je osuđen i Ivan Sofić, star 33 godine, ali samo na mjesec dana zatvora. Osuda je pala zbog sukoba, koji su Sofići imali 30. novembra lanske godine s karabinjerima Aldom Petzom i Mariniem od karabinjerske stanice u Zminju. Kad su ta dva karabinjera obilazila šumom čuli su pucanj. Tražeći onoga ko puca naišli su na dva čovjeka, koji su počeli bježati. Karabinjeri su jurnuli za njima. Ali jedan se od njih okrenuo i počeo je da puca u karabinjere, te je ranio karabinjera Petza. Marini je uhapsio onog drugog koji nije pucao i doveo ga u kaseranu. On je morao da kaže ime svog druga. Tako je došlo do hapšenja Mate Sofića i do procesa, koji je svršio velikom kaznom. Seljaci su u šumi pucali u neku divljač da se prehrane i radi toga su ih karabinjeri htjeli uapsiti, a nije isključeno, da su karabinjeri u njihov prvi pucali, kad su ih samo vidjeli, od pustog straha, pa je Mate Sofić izazvan odgovorio puškom.

ANTIFAŠIZAM U ITALIJI

Velike aretacije u Savoni

U Savoni došlo je nedavno do brojnih aretacija među tamošnjim metalurzijskim radnicima. Zatvor u tom gradu bio je premalen, da primi sve one, koji su bili aretirani, pa je jedan dio njih upućen u tamnicu Filarborge, a jedan dio u Rim. Policija s uhapšenima postupala najbrutalnije, ali ne uspijeva joj da dokáže optužbu zbog koje su ta brojna hapšenja provedena. U Savoni ima mnogo antifašista i do ovih je aretacija došlo zbog bojazni od revolucije. Interesantno je, da je fašistička policija radi represalija, da bi njezin teror bio veći, pohapsila i mnogo rođjaka sumnjivih radnika, bez obzira na spol i starost. U zatvorima ima mnogo djece i starih žena. To najbolje svjedoči kako je fašizam u Italiji »čvrst«, kako voli da ističe Duce.

ANTIFAŠISTIČKE DEMONSTRACIJE NA SARDINIJU

Antifašističke demonstracije protiv režima zbivaju se u Italiji sve češće. Sad na jednom sad na drugom kraju Italije izbija nezadovoljstvo naroda u demonstracijama, koje često zauzimaju razmjere opasne pobune. Sad je red na Sardiniji. U selu Sorso na Sardiniji pobunili su se seljaci. Mjesne karabinjerske sile i milicija bila je preslaba da suzbije ogorčenje naroda. Seljaci nisu međutim na vrijeme prerezali telefon-

ske žice, pa su karabinjeri pozvali pomoć. Iz Sassari su došla dva kamijona do zubi naoružanih karabinjera i milicionera. Ali masa se ipak nije dala prestrašiti. Klicala je »Kruha i rađa!« Na koncu je milicija počela da puca. Ima mnogo ranjenih i mnogo uhapšenih. Da bi se spriječila daljnja buna Duce je naredio, da se u tom selu dijeli besplatno kruh i minestra.

KRVAVI SUKOB MILICIONERA I NARODA U ABRUCIMA

U Abrucima, točnije u mjestu Paratoli Peligni, došlo je 17. aprila do krvavog sukoba između milicionera i naroda. Narod se digao na uzbunu, ali je bio suzbijen. Bilo je nekoliko mrtvih i ranjenih i mnogo uhapšenih. Do pobune je došlo radi poreskog terora. Bilo je opasno da se ta pobuna proširi na čitave Abruce, pa je zato bila ugušena svom strogošću. Međutim sad je opet narod veoma uzbuđen i traži, da se uhapšeni puste na slobodu. Iz mjesta je radi toga morao da pobjegne podošta i fašistički sekretar. O tom događaju morala je da doneše službeni komunike i fašistička službena agencija Stefani, jer se o tome govori u čitavoj Italiji i inostranstvu. Agencija Stefani kaže, da je bio jedan mrtvi, a četiri ranjena. Istina je međutim da ima više mrtvih i na desetine ranjenih, jer je milicija pucala u masu.

ozemlju. Smešnosti teh dokazovanj, s katerimi varaju ljude in skušajo varati svet, s katerimi pa skušajo v prvi vrsti prikriti svoje prave namene, nam ni treba še posebej poudarjati. Nekdanji Rim je vladal skoro polovici Evrope, v Monakovem je še danes več Italijanov in več starih italijanskih ostankov (stamb, spomenikov itd.) kot v vsej Dalmaciji skupaj, pa do sedaj tega niso zahtevali zase. Nevarnejši je zato pravi namen, ki jih žene do tega, da se s tako silo, pa s tako šibkimi dokazi, bore pred svetom za oblast nad Dalmacijo, ali bolje rečeno za oblast nad vsem Jadranskim morjem sploh.

Teško se je italijanskim imperialistom živeti v to, da si morajo danes deliti oblast Jadrana. Do sedaj je bil običaj, da so s tem morjem razpolagali drugi in izkoristili njegove razpolage. Naš človek jim je služil le kot sredstvo, kot golo orodje. Sicer kot najpogumnejši mornar je vodil in vozil drugim brodove ter ustvarjal drugim bogastva. Tudi se je večkrat odtujil, da je obdržal veljavo v svetu (Cosulich, Tripovich, Gerolesich itd.). V tem času je zrasla gospodarska moč teh gospodarjev in tudi politični vpliv, ki ga hočejo v svojo korist danes ob spreminjenih razmerah obdržati in povečati do skrajnosti. Koliko tepše in lažje bi bilo za današnjo Italijo, če gledamo n pr. le z vojaškega stališča, ko bi imela v svoji oblasti vas Jadrani z obema obalama. S kratko

verigo ladij bi zaprla Otrantstvo ožino in vse svoje sile bi lahko vrgla drugam. Njen gospodarski in političen vpliv bi v svetu visoko zrasel. Vsa vzhodna obala pa bi postala žarišče in izhodišče mnogih in mnogih prikritih in neprikritih želja.

Kakor ni Italija v pogajanjih po vojni povsem uspeša s svojimi zahtevami in željami, si je kljub temu znala zagotoviti tudi na vzhodni obali predprave, ki ji nikakor ne pripadajo. Znala si je tu pridobiti in zagotoviti točke, ki lahko resno ogrožajo mirno stanje in našo posest. Zato moramo dati zlasti temu dejstvu primerne poudarke in opozoriti na nevarnost, ki preti s te strani. Zavedati se moramo namreč, da imamo na Jadrani sosedu, ki neprestano neprikrto stremi po neomejeni oblasti na vsem Jadranskem morju v tem pogledu. Pribratane predprave na morju naj bi tvorile podlago njih nadaljnjim stremljenjem. Zavedati se moramo, da tvorijo danes predvsem strateške meje v Julijski Krajini, dalje vojaške točke na morju, kot otoki Cres, Lošinj, Lastovo ter mesto Zadar, bazo vsem nadaljnjim načrtom. Popolna odvisnost Albantije ji pri tem vsem gotovo najbolj služi v podporo. Neprikrto in nam vsem znano utrjevanje meje v Julijski Krajini ter ustvarjanje vojnih baz na Lošnju, Cresu, Lastovu, Zadru, popolnoma nova gradnja vojnih pristanišč v Albaniji ter vojna pristanišča na italijanski

PROSEŠKI „DOPOLAVORO“ BI KMALU ZGOREL

Dva proseška fanta aretirana

Prosek pri Trstu, 25. aprila 1934 (Agis). — Koncem preteklega tedna je nekdo ponoči podtaknil ogenj v zgradbi »dopolavora«, ki stoji nasproti šole. Ogenj je bil podtaknjen v dvorani za prireditve pod odrom in se je sicer hitro razširjal, vendar so ga takoj opazili in še pravočasno pogasili, tako da ni napravil posebne škode. Za storilce se ne ve. Osumljena in aretirana sta bila dva proseška fanta, ki sta se v kritičnem času, po izjavah karabinjerjev nahajala baže v bližini poslopja. To je četrti poskus zažiganja fašističnega poslopja, ki je središče vsega nacionalnega terora nad vaščani. Možno pa je, da so podtaknili ogenj fašisti sami, kakor so to enkrat že storili, da s tem onesrečijo naše ljudi ter dobijo tako povod za preganjanje. O stvari bomo dobili še natančnejše informacije.

IZ ZATVORA U KOMNU POBJEGAO JE DANILO PIPAN, OPTUŽEN DA SE NIJE PRIJAVIO NA STAVNJU.

Trst, maja 1934. — Trščanski »Popolo di Trieste« javlja, da je početkom maja pobjegao iz zatvora u Komnu Danilo Pipan, pok. Josipa, star 22 godine, koji je aretiran nedavno u Napulju zbog izbjegavanja stavnje. Iz Napulja je bio doveden u Komen i proces se protiv njega imao održati ovih dana. Kad je tamničar došao u njegovu ćeliju da mu donese vode, Pipan ga je srušio na zemlju izišao je iz ćelije i zatvorio tamničara u ćeliju. Nestao je... Tamničar je tek kasnije otkriven u ćeliji i otišao je karabinjerima da prijavi svoj slučaj.

ITALIJA PODPIRA ŽENO V JUGOSLAVIJI OBDOJENOGA SPIJONA

Idrija, maja 1934 (Agis). — Pred časom je bil od jugoslovanskih oblasti obsojen radi špijonaže na 10 let robije Josip Brus, doma iz Idrije. Žena omenjenega Brusa, ki stanuje v Idriji, dobiva od italijanskih oblasti, od kar je moč zaprt, 300 lir mesečne podpore. To je najlepši dokaz, da je Brus vršil vohunsko službo v večjem obsegu in stalno na škodo naše države, ker drugače ne bi italijanska država tako znatno podprla Brusovo družino.

strani, zlasti Brindisi, nam vse to le potrjuje. Poleg tega si je znala pridobiti Italija v Dalmaciji tudi mnogo gospodarskih ugodnosti. Italijanski kapital je bil do zadnjega časa skoro izključni gospodar vodnih sil, premogovnikov in raznih tovarn v Dalmaciji. Kulturno in politično so dosegli za svojo »manjšino« take pravice, kot jih ne uživa niti ena narodna manjšina. Josip Marz pravi v svoji knjigi »Die Adriafrage« sledeče: če bi vzeli teoretično postavljene statute o zaščiti narodnih manjšin kot »O« za podlago, tedaj uživa peščica Italijanov v Dalmaciji »+1«, a jugoslovanska manjšina v Julijski Krajini le »-2«. Italijanska »manjšina« si je pridobila namreč pravice iz pogodb sklenjenih kasneje med Jugoslavijo in Italijo.

Tako moramo imeti vedno, kadar govorimo o vprašanju Jadranskega morja, pred očmi ugotovljena dejstva. Zavest, da pripada morje nam, da nam brez morja ni mogoče živeti, bo s tem gotovo močnejša. Zato moramo vsako gibanje, ki skuša vzbuditi zavest o potrebi morja in jo ohranjati živo z vsemi silami podpreti, kajti s tem odkri-va ljudstvu tudi vprašanje, ki je nam, posebno nam, življenjsko. Vsako tako gibanje jasno opozarja, posredno in neposredno, krivico in škodo, ki nam je bila storjena z odvzetjem Julijske Krajine (šk.)

OŠTRA FAŠISTIČKA OFENZIVA PROTIV BISKUPA FOGARA

Tršćanska fašistička štampa traži da se biskup Fogar makne

Kako je tršćanski biskup upleten u aferu pronevjeritelja Stefanija — Politički planovi Stefanija na kojima je navodno radio Fogar — Antitalijanske i antidržavne namjere — »Popolo di Trieste« donosi kliše jedne stranice kalendara celjskog Svetog Mohora, koji tobože kompromituje biskupa Fogara — Tršćanski biskup je održao govore, koji vrijedjaju Italiju — Što je mons. Fogar govorio na Svetom Justu povodom proslave dobrovoljačke zastave — Antitalijanski govor biskupa Fogara pred bogoslovima u Gorici — Mons. Fogar nije htio da blagoslovi ostatke Oberdankove majke, Oberdankov spomenik i »Dom ratnih boraca« — »Popolo« traži, da u Trst opet dodje Bartolomasi na mjesto Fogara — Najveća je optužba protiv Fogara u tome što je zaštićivao slavenske vjernike

Oko 18. aprila održao se u Trstu pred tribunalom proces protiv Artura Stefani pok. Rajmunda, starog 51. godinu, koji je bio optužen, da je izvršio velika pronevjeranja u poduzeću »Società Carbonifera Arsa«, kod koje je bio namještan. On je počinio, prema optužnici ovo:

Od 1930. do januara 1934. on je zadržao mnoga preporučena pisma, u kojima su bili čekovi za preko tri milijuna lira i time oštetio »Arsu«; on je stalno zadržavao pisma, koja je »Arso« pisala svojim klijentima, a naročito na adresu »Banca Commerciale Italiana«, a zadržavao je i druge dokumente, da bi zabašurio svoja pronevjeranja; na državne čekove stavljao je falsifikovane potpise šefova »Arse«, falsifikovao je i druge razne dokumente i tako je pronevjerio preko tri milijuna lira; pored toga počinio je nekoja manja kažnjiva djela, a među ostalim optužen je da je nosio revolver bez dozvole.

»Popolo di Trieste« donosi izvještaj o procesu šest, sedam dana poslije održanog procesa, ma da je inače običaj, da se izvještaji o procesu donose odmah drugi dan. »Popolo« javlja o procesu 26. aprila.

»Piccolo« je donio izvještaj 20. aprila, ali u nepotpunoj formi.

Daleko je značajnije ono, što donosi »Popolo di Trieste« dne 26. aprila. Taj list kaže, da je Stefani priznao sve, za što je optužen. Ne samo to, nego je — (kaže »Popolo«) — iz procesa figura optuženog izblila u jednom naročito svjetlu, specijalno zbog upotrebe velikog dijela novaca, koje je pronevjerio. »Popolo« piše:

»Za vrijeme procesa učinjene su le-timične opaske na jednu čudnu formu političke aktivnosti izvodjene od Stefanija, a dotaknuta je i činjenica da je on izručio biskupu tršćanskom i drugim svećenicima znatne svote novaca, koja visina nije bila ustanovljena. U vezi s tom aktivnošću izjavila je u istrazi svjedokinja neka Rimbardo, bivša činovnica »Arse«, da je ispislala na stroj za Stefani razne izvještaje o političkoj situaciji općenito u Gorickoj. Na pitanje pretsjednika Colombisa ona je potvrdila tu okolnost, dodavši, da je ekspedirala dva takva izvještaja u Rim, ali da se ne sjeća na koju adresu.

To je najznačajnije mjesto u izvještaju »Popola« od 26. aprila, čega u »Piccolu« od 20. aprila nema. Drugih značajnih stvari nema niti u »Popolu« od 26. aprila.

Tribunal je osudio Stefanija na 11 godina i 11 mjeseci zatvora i 8800 lira globe, plus 3 mjeseca zatvora i 600 lira globe za nošenje revolvera bez dozvole.

Sa Stefanim bile su optužene još i Federica Del Ponte, stara 44. godine i Maria del Ponte, stara 63. godine, te Dante Dobavšek, star 38. godina. Optužene žene skrivale su kod sebe Stefanijevih 300.000 lira, a Dobavšek je optužen zato, jer je u »Banca Commerciale Italiana« uzeo bančine formule, koje je dao Stefaniju za falsifikovanja. Žene su osuđene na godinu i pol zatvora, a Dobavšek na mjesec i 20 dana zatvora... Sudu je pretsjedao Colombis, a suci su bili Picciola i Nachich, optužbu je zastupao cav. Verzi.

»Piccolo«, koji prvi dan donosi beznačajan izvještaj o pronevjeranjima bez ikakve aluzije na biskupa Fogara i bez ikakvih opaski o političkoj aktivnosti optuženog Stefanija, donosi osam dana iza toga, u svom broju od 28. aprila, oveličan članak, »štampan istaknutim kurzivnim slovima, pod naslovom: »Fra le pieghe di un processo« (U naborima jednog procesa).

Najprije se kaže u tom članku, da se pred nekoliko dana u Trstu pred tribunalom održao jedan »banalan proces« za prevare i pronevjerjenja. Govori zatim u kratko o velikoj prepredenosti optuženoga i kaže se, da je tribunal zaključio epizodu jednom strogom osuđom. Osuđeni sad može u zatvoru da meditira o apsurdnosti svog pothvata. I nastavlja zatim »Piccolo«:

Ali, kao što se događalo često u sličnim slučajevima, u toj je epizodi jedna strana koja se neće pokapati i ta strana, ma da je bila strana juridičkoj suštini procesa, važi na koncu konca, više od samog procesa. Treba se sjetiti prirode hvalisanja s kojim se varalica izvlačio, da bi opravdao pronevjerjenje znatnih svota. Treba se sjetiti, da je primao naredjenja od zgora, kako on kaže, s obavezom jedne spiritualne vlasti, koja služi dvije pravde, onu

zemaljsku i onu božju. Treba se sjetiti imena njegovih patrona i socijalnog i crkvenog položaja tih patrona, iza kojih se je varalica pokušao da se sakrije. I onda će se shvatiti osjećaj nelagodnosti i potrebe razjašnjenja, koja je ostala u duši mnogih.

»Piccolo« zatim nastavlja:

»Nevjerni činovnik krao je za svoje političke ciljeve, lovio je u mutnom s izvjesnom rafinovanom naturom agenta provokatora pod zaštitom jednog visokog prijateljstva, koja s moralnog i političkog gledišta ima sav izgled prava saučestništva, koje je tim teže što je posvećeno pečatom djavla, htjeli smo reći ukradenim novcem.

Stefani se pokušavao izvlačiti naivnošću, ali »Piccolo« kaže:

»Ne radi se o naivnosti, nego naprotiv o rafiniranom kalkulu, koji intoniran u stilu onoga, koji se — usprkos odgovornosti i delikatnosti svoje misli — suviše često mijesha u zemaljske stvari, služeći loše Državu, koju, što je uopće poznato ne ljubi, a još gore služi crkvi, koja se s Državom, ovdje više nego igdje, sporazumjeva u cilju javnog dobra, mira i talijanstva.

Ovo što »Piccolo« kaže u ovom odlomku odnosi se na biskupa Fogara. On je visoki prijatelj Stefanija, Stefani je navodno udesio svoj kalkil u stilu biskupa Fogara, koji navodno ne voli Italiju i koji služi loše crkvi u Julijskoj Krajini, gdje bi crkva i država morale zajedno raditi na talijanstvu. To je smisao onoga što »Piccolo« piše.

U daljnjem izlaganju »Piccolo« spominje neke tajne sastanke, na kojima se govori o tome, kako je Italija u Julijskoj Krajini provizorno. Iz biskupije se savjetuje svećenici, naročito mladim slavenskim svećenicima, da prama svemu što je u vezi s državom budu oprezniji, rezervirani, da stoje po strani i da budu nepovjerljivi.

To »Piccolo« sve svaljuje na biskupa Fogara, a iz daljnega teksta mogu da se razaberu još mnoge slične stvari. Svakako jasna je »Piccolova« optužba da je Fogar antitalijan. Taj je članak vrlo oštar.

*

Na tu temu vraća se »Il Popolo di Trieste« od 6. maja pod naslovom »Contro ogni equivoco«.

»Popolo« se vraća na tu stvar zato, jer je u krugovima oko biskupa u svećeničkim krugovima uopće nastala zabuna zbog napada na biskupa.

Sastao se kolegij tršćanskog kapto-la, sastao se biskupijski odbor Katoličke akcije, sastali su se i nekoji drugi organizmi i izglasane su rezolucije protiv napada na biskupa Fogara. Katolička struja u Trstu ima svoj list i u tom listu je napisano, da je sve ono što se u »Piccolu« i »Popolu« piše prestavlja infamnu klevetu.

Osim toga rečeno je u tom katoličkom listu, da uvrijede, koje se čine biskupu Fogaru padaju na čitav kler i na crkvu. Taj se katolički list stavlja u obranu crkve.

»Popolo di Trieste«, izazvan ovim rezolucijama i ovim pisanjem katoličkog lista, kaže u svom članku, da nema namjere da vrijedja crkvu i vjeru i da baca blato na sve svećenike, jer se stvar koja je izišla na javu u procesu protiv Stefanija tiče »jednog čovjeka i njega samog i njegove ustanovljene i definirane odgovornosti«.

»Popolo« se pozivlje na svoju religioznost i na pažnju, koju fašizam goji prama crkvi i prama njezinim pastirima, ali ga to ne može spriječiti da ukaže na zla djela biskupa Fogara. List kaže:

»Crkva u toj pitanje ne ulazi, religiozni osjećaj ne ulazi, sveta svećenička služba ne ulazi također. Ulazi samo ličnost biskupa monsignora Fogara i jedna njegova ustanovljena, određena pogrešna aktivnost, koliko s moralnog toliko i s političkog gledišta.

»Popolo« kaže, da je u procesu došlo do izražaja nekoliko teških momenata za ličnost i moralnu i građansku odgovornost visokog prelata, tršćanskog biskupa, koji ne samo da je vezan sa Stefanim starim i čvrstim prijateljstvom, nego je i

»njegov orlak u političkoj aktivnosti izrazito antinacionalnog karaktera, koju je Stefani provodio i fi-

nansirao iz sredstava, do kojih je dolazio prevarama«.

Stefani je navodno prijatelj biskupa Fogara još iz vremena kad je on s mons. Faidutijem upravljao listom »Echo del Litorale«.

S moralnog gledišta optužuje »Popolo« Fogara da je primao od Stefani svote, koje je Stefani pronevjeravao. Fogar je morao znati, da Stefani nema bogatstva i da te svote ne mogu biti nego pronevjerene. U procesu se je vidjelo, da je on svote, koje je davao biskupu Fogaru prikazivao, kao da ih dobiva iz ministarstva unutarnjih djela za neke tajne službe, koje je on navodno vršio. Pa čak, ako je biskup Fogar to vjerovao, zar je mogao dozvoliti, da jedan dio tih novaca ide u njegovu privatnu blagajnu? pita se »Popolo«. Nije istina ono što se govori i piše — kaže »Popolo« — da je biskup Fogar dobio od Stefanija samo 4000 lira i da je tu svotu vratio Stefaniju čim je posumnjao u porijeklo tih novaca. Ne četiri hiljade, nego mnogo više je biskup Fogar primio i ništa nije vratio. Možda je biskup Fogar zaželio da vrati novac dobiven od Stefanija — kaže »Popolo« — ali tek onda kad su otkrivene Stefanijeve prevare kad se otkrilo kako je on raspolagao s novcem...

O političkoj strani te afere piše »Popolo«:

»Da li je monsignor biskup poznavao ciljeve političke misli kojom se je Stefani iskazivao? A ako je to znao kakvo je držanje zauzeo prama Stefaniju i prema onoj aktivnosti, koju je on htio da vrši i koju je stvarno vršio? Da li je ispravio tu aktivnost u smislu, koji je bio najnaravniji i najlogičniji za jednog pastira duša u talijanskoj zemlji ili je naprotiv favorizovao tu aktivnost u obratnom pravcu, te je tako postao glavnim odgovornim za jednu akciju, kojoj je svrha da se osjetljivo povrijedi jedinstvo talijanske Domovine u Julijskoj Krajini?«

»Biskup Fogar je glavni odgovorni, — kaže »Popolo« — jer dok se za Stefanija može da kaže, da je radio pod utjecajem neke svoje egzaltacije i u formi neke manije, ne može se konstatovati, da mozak monsignora Fogara trpi od halucinacija i alteracija vizionera. Može mu se pripisati neka široka ambicija na političkoj bazi, izvjesna žedja za dominacijom i predomišljem, ali njegova je glava na mjestu i njegov mozak razmišlja s preciznim poznavanjem uzroka i ciljeva. I ako je tako, kako da se sudi njegovo držanje prama političkoj aktivnosti Stefanija i prama ciljevima, koje je on želio postići, i koji, da se razumije, odgovaraju savršeno onim ciljevima, koji čine polaznu točku antitalijanskim listovima preko granice i koji su, u drugim danima, predstavljali kredito terorističkih banda orjunasa«.

»Popolo« na osnovu svega toga konstatuje moralnu i političku odgovornost biskupa Fogara i još se jednom vraća na prijateljstvo biskupa Fogara sa Stefanim. Nije istina, da je Fogar jedva poznavao Stefanija, jer je Stefani bio intiman s biskupom već mnogo godina, još otkad su zajedno s Faidutijem bili zajedno u Gorici jedan kod lista »Echo del Litorale«, a drugi u gorickom sjemeništu. Pa također iz dokumenata, koji su bili u procesu vidi se, da je Stefani uživao prijateljstvo i najveće povjerenje biskupa, tako da nije učinio ni koraka, a da se nije s njim savjetovao.

Na koncu svog članka kaže »Popolo«, da je ustanovljena moralna i politička odgovornost biskupa Fogara, talijanskog građanina i talijanskog biskupa u talijanskoj zemlji.

Optužba, koja se diže protiv Fogara nije navodno upućena na adresu crkve, nego protiv samog Fogara. Jer Trst ne voli, kaže »Popolo« da se neko igra njegovim religioznim osjećajem, da bi sakrio aktivnost na štetu Domovine i nacionalnog osjećaja Trsta, koji je posvećen krvlju mučenika i heroja.

U istom broju od 6. maja odmah ispod članka pod naslovom »Contro ogni equivoco« donosi »Popolo« daljnji materijal protiv biskupa Fogara. Taj bi materijal imao da dokumentuje antinacionalnost i slavenofilstvo tršćanskog biskupa. Pod naslovom »Un edificante documento« piše »Popolo«:

»Objavljujemo faksimile jedne stranice Kalendara Društva Sv.

Mohora za godinu 1934. Izdanje Društva Svetoga Mohora u Celju u Sloveniji.

Ispod toga objavljen je kliše te stranice iz celjskog kalendara svetoga Mohora, na kojoj je štampano ovo:

NAŠA KRALJEVSKA RODOVINA

Aleksander I.

kralj Jugoslavije, rojen 17. decembra 1888 na Cetinju;

regent od 24. juna 1914; kralj od 17. avgusta 1921.

Marija

kraljica, rojena kot romunska kraljična 9. januaria 1899, poročena 8. juna 1922.

Peter

prestonaslednik, rojen 6. septembra 1923 v Beogradu.

Tomislav

kraljevič, rojen 19. januaria 1928 v Beogradu.

Andrej

kraljevič, rojen 28. juna 1929 na Bledu.

PAPEŽ PI XI

rojen 31. maja 1857 v Desio pri Milanu z imenom AHIL RATTI; za mašnika posvećen 20. decembra 1879; apostolski nuncij na Poljskem 6. juna 1919; kardinal in nadškof v Milanu 13. juna 1921; za papeža izvoljen dne 6. februaria 1922, kronan 12. februaria 1922.

VLADIKE SLOVENCEM

Dr. Anton Bonaventura Jeglič škof ljubljanski v p., rojen v Begunjah 29. maja 1850, posvećen 12. septembra 1897 za škofa v Sarajevu, od 22. maja 1898 do 1. avgusta 1930 škof v Ljubljani, nato naslovni nadškof garelški, bivač v Gornjem gradu.

Dr. Gregorij Rožman

škof ljubljanski, rojen 8. marca 1883 v Šmihelu pri Pilberku, posvećen za škofa koadjutorja dne 14. julija 1929, od 1. avgusta 1930 škof v Ljubljani.

Dr. Andrej Karlin

škof lavantinski, rojen 15. novembra 1857 v Stari Loki na Gorenjskem, posvećen za škofa 19. marca 1911 v Trstu, škof v Mariboru od 19. julija 1923.

Dr. Ivan Tomažič

naslovni škof bargalski, rojen 1. avgusta 1876 pri Sv. Miklavžu blizu Ormoža, posvećen za škofa koadjutorja mariborskega 1. avgusta 1928.

Dr. Adam Heffer

knez in škof krški, rojen 6. decembra 1871 v Prienu na Bavarskem, posvećen za škofa 7. februaria v Salzburgu, ustoličen v Celovcu 12. februaria 1915.

Dr. Alojzij Fogar

škof tržaški, rojen 27. januaria 1882 v Pevm pri Gorici, posvećen za škofa 14. oktobra 1923 v gorški stolnici.

*

Tu stranicu iz kalendara celjske Mohorjeve Družbe uzimlje »Popolo« kao dokument, koji jasno (»evidenza solare«) pokazuje ko je biskup Fogar. »Popolo« kaže, da taj kalendar nije neka tajna publikacija, koja se ubacuje među mirne Slavene u Julijskoj Krajini, nego je to jedna normalna publikacija za Sloveniju. Tim je veće, dakle, značenje činjenice, da je biskup Fogar uvršten u popis slovenskih biskupa. »Popolo« se pita:

»Ako je monsignor Fogar, kako se to u Jugoslaviji jasno dokumentuje, slovenski biskup ili biskup Slovena, pa bilo i biskup slovenske manjine na našem Krasu, ko će dakle biti biskup, nećemo reći talijanski biskup, nego biskup Talijana, a naročito Talijana Trsta? Zar niko? Neka se dakle vrati monsignor Bartolomasi da bude među nama, jer je on još uvijek naš legitimi biskup i jer jedna biskupija i jedan grad kao ovaj naš, koji je, kako nam se čini, talijanski grad, ne može biti lišen prisustva evan-gjeoskog pastira.«

»Popolo di Trieste« — jasno je po svemu — traži, da se Fogar makne i da se na njegovo mjesto postavi biskup Bartolomasi, koji je ranije bio već u Trstu a sad je vrhovni vojni biskup.

*

Veliki članak, kojim napada Fogara, donosi opet »Piccolo« od 8. maja. Taj je članak vrlo opsežan i vrlo brutalan. I što treba istaći, »Piccolo« u tom članku po prvi put o stvarima govori na svoj način, jasno i konkretno. Sve ono što je u ranijim citiranim člancima u još prilično maglovito i zavijeno, ovim je člankom stavljeno u puno svjetlo.

Biskupa Fogara »Piccolo« direktno optužuje kao antidržavnog i antinacionalnog i to potkrijepljuje ne

samo time, što je otkriven kao prijatelj pronevjeritelja Stefanijsa, nego i time što je navodno lanjske godine održao na Sv. Justu jedan antinacionalan govor, što je u goričkoj bogosloviji održao bogoslovima jedan govor pun detalja izričito antidržavnih i što je odbio da blagoslovi ostatke majke Oberdanka, Oberdankov spomenik i »Casa del Combatente«.

»Piccolo« prije iznošenja svega toga donosi odluku u kojem kaže, da je Fogar došao na biskupsku stolicu u Trstu u jeseni 1923. On je posvećen u goričkoj katedrali. I ako mu je na glavu stavio mitru jedan visoki prelat, koji je volio da se izjavljuje otvoreno Slovencom i koji je u jednoj historijskoj pastirskoj poslanici govorio o oslobođenju Julijske Krajine, kao o privremenoj vojničkoj okupaciji (mislili se na Sedeja op. ur.) ipak je Fogar bio primljen od Trščana s velikim nadama.

On je pokazivao znakove, da će biti dobar Talijan i davao je izjave o punoj lojalnosti prema Talijanskoj državi.

U prvim godinama on je doista bio dobro vidjen, jer je njegovo vladanje bilo simpatično. Poslije velikih antitalijanskih biskupa pod Austrijom došao je talijanski biskup. I sam »Piccolo« je, kaže se u tom članku, s pažnjom tretirao biskupa Fogara, jer se je vjerovalo da je San Giusto doista simbol Italije i Vjere. »Piccolo« je zato ispočetka više godina podupirao misiju biskupa Fogara, jer se navodno nadao »dobrim plodovima za domovinu i crkvu«.

Ali iz Istre dolazili su česti glasovi da bi trebalo s obzirom na biskupa Fogara otvoriti oči, da se ne treba zaoblježiti njegovim vanjskim gestima, nego da je potrebno suditi biskupa Fogara po intimnim razgovorima, koje vodi u slavenskom ili njemačkom jeziku po seoskim sakristijama ili pak u strogo čuvanim dvoranama biskupske palače u Via Cavana.

»Piccolo« kaže za sebe, da je te glasove slušao, ali je znao da je biskupova dužnost vrlo teška.

»Tek su dvije godine otkako smo počeli otvarati oči — kaže »Piccolo«. — Stvar je to vrlo čudna s obzirom na političko iskustvo u ovim zemljama, jer smo počeli da otvaramo oči, kad su mnogi drugi počeli da ih zatvaraju uslijed umornosti ili iz želje za mirnim životom«.

»Piccolo« nadalje kaže:

»Otvorili smo oči kad smo bili prisiljeni da konstatujemo da se je po smrti starog lojalnog neprijatelja Italije u Julijskoj Krajini mons. Franciska Borjette Sedeja, dr. Luigi Fogar, počeo osjećati, radi prevelikih iluzija, suviše sigurnim u svojim djelima, da se je počeo opajati svojim vlastitim tamjanom, da se je počeo smatrati superiornom vrhu, iznad svake kritike, fatalnim za pretstavničke vlasti, koji mu ne bi bili odani, da je počeo da gubi kontrolu nad svojim djelima i nad svojim mislima, da razvija gorde polemike sudove i da izražava napadne tvrdnje o načelima i doktrinama, koje kad bi prevladale, Italija bi bila danas s ovu stranu Soče nepoželjan gost autonomističke republike oplakivanog mons. Faidutija s Arturo Stefanijem kancelarom Države«.

»Piccolo« zatim kaže, da se Fogar smatra nekom vrsti ekstralegalne i superlegalne jedne političke sile, da je protektor svećenika, koji se protive Vatikenu (sottilmente ribelli al Vaticano) da je protivan političkim autoritetima talijanske države itd.

Spominje zatim govor, koji je održao kad su ga ratni dobrovoljci bili pozvali da na San Giustu posveti slavnu zastavu domovine. (Bilo je to neposredno poslije trogirskih događaja i ta je posveta zastave imala biti neki odgovor na događaje s lavovima op. ur.). U tom je govoru Fogar pokazao — kaže »Piccolo« — protivljenje protiv moći Države i pokušaj da negira Talijanima totalitarno i definitivno pravo na Trst i istočne provincije.

Taj njegov govor u tom smislu bio je sasvim jasan i djelovao je kao moralna čuška najsvetijim talijanskim žrtvama za oslobođenje Trsta.

Taj govor bio je prošao bez ikakvih posljedica za biskupa i to je Fogara potaklo da je nastavio da ide tim putem. Tako piše »Piccolo« i u daljnjem toku svog članka kao dokaz, da je biskup Fogar pošao antidržavnim putem spominje govor, koji je održao 3. januara ove godine pred četvrtim tečajem teološkog sjemeništa u Gorici.

On je tu uzeo u zaštitu slavenske bogoslove pred talijanskim bogoslovima. Zaštitio je slavenske bogoslove pred kritikama da svojim izgovorom iznakažuju latinski jezik. Fogar je tom prilikom, kako kaže »Piccolo«, izjavio, da roditelj se Talijanom ne pretstavlja nikakvu zaslugu. On je navodno izjavio, da preferira štititi »podjarmljene Slavene« za koje goji osjećaj saučesća. Zatim je biskup Fogar u tom govoru govorio o zlu današnjeg društva i nacionalističkim fantazmima, koji ugrožavaju svijet.

Gradio je navodno fašizam bez suzdržavanja. Naravno je spomenuo, da nekoji fašisti na samrti oblače crnu košulju i spominju Mussolinijevo ime mjesto Kristovoga.

A dalje je Fogar, navodno, izjavio, da se u ime Domovine i domovinske ljubavi pljačkaju milijuni i da se uopće čine stvari o kojima se ne smije govoriti. Rekao je, da štampa mora da šuti i da čak niti vatikanski »Osservatore Romano« ne smije da štampa ono što hoće.

Fogar je pored toga navodno rekao u tom govoru, da niti on kao biskup ne može da kaže, da ima 200 hiljada slavenskih vjernika.

Biskup Fogar je pozvao klerike, da podnose i shvate Slavene u Julijskoj Krajini i ako po neki put ovi ne govore dobro o vladi, jer nijedna vlada nije savršena, a oni osim toga imaju i razloga da se tuže. Upućivao je bogoslove, da shvate Slavene jer će po svršenim naukama doći u njihova sela, pa kako će moći da vrše svoju misiju ako ne budu voljeni od tog puka?

Fogar je na koncu pozvao navodno bogoslove, da šute o svemu što im je govorio, jer su to stvari koje se mogu krivo shvatiti i navodno je zaprijetio, da će isjerati sve iz zaveda, ako bude Kvestura ili Prefektura u Trstu doznala za njegov govor.

Tako citira važnija mjesta iz govora biskupa Fogara »Piccolo« i kaže, da je to u suprotnosti sa zakletvom, koju je Fogar učinio u vezi s 20 članom Konkordata o vjernosti Italiji.

U mjesecu januaru ove godine piše »Piccolo« jedan od rodjaka Oberdankovih zamolio je biskupa Fogara, da blagoslovi smrtne ostatke Oberdankove majke.

Na pismenu molbu Fogar se je poslije dugog oklijevanja odlučio da pozove molitelja u biskupiju i tu mu je izjavio, da ne može da blagoslovi ostatke Oberdankove majke, jer crkva zabranjuje da se počašćuje ubica ili onaj, koji je pokušao ubojstvo, a ako se želi blagosloviti ostatke majke Oberdankove, bez obzira na Oberdanka, onda je zato dostatan redoviti svećenik na groblju Svete Ane. Tim povodom je biskup Fogar navodno dao kompromitirajuće izjave.

Medju ostalim je rekao, da je u historiji svijeta dokazano, da države propadaju i da se granice mijenjaju, dok crkva ostaje vječno, jer skrupulozno čuva svoj moral, koji je iznad političkih problema.

Biskup je tom prilikom navodno rekao, da bi kod trščanskog pučanstva neugodno djelovalo, kad bi on išao da blagoslovuje Oberdanka, jer je prošlo premlado vremena od onoga vremena, kad je on htio da počinu atentat. Onaj, koji je došao da ga moli za blagoslov pozivao se na to, — kaže »Piccolo« — da i talijanska kraljevska kuća slavi Oberdanka i da je senator Salata dokazao, da Oberdank nije htio da ubije, nego je jedino želio da bude od Austrije on sam ubijen. Ali Fogar je navodno i poslije toga ostao kod svog stajališta rekavši, da i za Oberdanka i za Saura crkva ostaje strana.

Sve to ističe »Piccolo« da bi dokazao, da je biskup Fogar antinacionalan i da čak ne služi niti interesima rimske crkve.

I kad je 29. aprila bila u Trstu priredjena velika svečanost prilikom otkrivanja Oberdankova spomenika na Piazzu Dalmazija bili su prisutni mnogi odličnici i prestavnici kralja Duca d' Aosta, ali zakleti biskup talijanskog Trsta nije tu bio — kaže »Piccolo«. On nije tu bio zato, jer je taj spomenik znak osude na smrt

»ne jednog čovjeka, nego jednog carstva«.

Time »Piccolo« cilja na austrijske osjećaje biskupa Fogara.

Fogar ne samo da nije htio blagosloviti Oberdankov spomenik, i ostatke Oberdankove majke, nego nije htio da blagoslovi niti »Casa del Combatente«, koja se je istog dana posvetila.

Dne 27. aprila kaže »Piccolo« došli su biskupu pretsjednik sekcije invalida Fasil i pretsjednik federacije ratnih boraca prof. Marziani i molili su ga da bi došao blagosloviti »Kuću ratnog borca« isti dan kad se otkriva Oberdankov spomenik.

Fogar ih je navodno odbio izjavivši da je taj dom preblizu Oberdankovog spomenika pa bi svijet mislio da on blagoslovuje i Oberdankov spomenik a to bi izazvalo teški škandal ne samo medju Slavenima nego i medju trščanima.

Nadodao je, da bi radije izgubio mitru, nego blagoslovio, kad bi ga na to i prisilili.

Tako referira »Piccolo«. Pretstavnici invalida i ratnih boraca suprotivili su se ovakvom razlaganju biskupa Fogara, kaže »Piccolo«, pa su upozorili biskupa, da nije ispravno što on kaže da se boji revolta pučanstva, da veliča Oberdanka služi samo za poticanje na ubistvo talijanskih Prinčeva.

Legenda o Oberdanku djeluje u tom smislu na drugorodnu omladinu i to su navodno biskupu Fogaru referirali nekoji učitelji u slavenskim selima.

To je uglavnom sadržaj velikog članka u »Piccolu«. Nismo ništa pretjeravali. Sve optužbe protiv biskupa Fogara preveli smo što smo vjernije mogli bez ikakvih pretjeravanja.

PROPOVIJED O DON BOSCU I SLAVENI U JULIJSKOJ KRAJINI

Dne 4. maja održana je u trščanskoj crkvi Svetoga Antuna propovijed o novom talijanskom svecu Don Boscu. Propovijedao je don Attilio Ostruzzi o velikoj ljubavi Svetog Don Bosca prema talijanskoj domovini. Propovijednik je rekao medju ostalim, kako javlja »Piccolo« i ovo:

»Treba voljeti ovu našu Domovinu, a moraju je ljubiti i drugorođci. Moraju je ljubiti drugorođci, kao

što supruga mora ljubiti kuću supruga, u koju ulazi. A drugorođci moraju biti ljubljeni od nas, tako da za svagda prestanu mržnje i antipatije i političke neopravdane trzavice«.

Govornik zatim citira za primjer heroizma i vjernost Beneških Slovenaca za vrijeme rata, od kojih je samo jedan dezertirao, a i taj je bio lud. Tako je govorio Don Ostruzzi.

PREGANJANJE NAŠEGA JEZIKA V CERKVI V PRIMORJU

Fašistovske metode v Reški škofiji

Reka, 6. maja. Zal moramo sporočiti, da režimu udani faktorji v Primorju zadnji čas čedalje bolj kakor po sistemu izrivajo slovenski jezik iz cerkve. Kar se tiče Goriške, smo že opeotovano morali ugotoviti, kako se uvajajo v deželo duhovniki iz Italije pod pretvezo dušnega pastirovanja Italijanov in onih, ki italijansko pridigo in molitve žele, dasi domača duhovščina ne zanemarija pastirovanja Italijanov v njihovem jeziku, kjer je za to fakična potreba. Zda pa izvemo, da se vpeljuje iste metode tudi v reško škofijo, kjer sta dve tretjini vernikov kompaktno slovenski, oziroma hrvatski.

Tako je dobil g. Milan Gerlj, ki je dozdaj poučeval otroke v Bergudu krščanski nauk v materinem jeziku v cerkvi, ukaz, da mora odslej to opustiti in začeti podučevati kate-

kizem v šoli, kjer se poučuje italijansko.

Župnik se je branil, a se je udal, ker mu je bilo zagroženo s suspenzijo. Ta zadeva je hudo užalostila vse vernike jugoslovanske narodnosti ne samo v reški provinciji, ampak po vsem Primorju, ker pomeni, da bodo tudi ostali duhovniki slej ali prej dobili isti ukaz, dasi v župnijah reške škofije izvzemši mesto razun par uradnih oseb ni niti ene italijanske duše. (»Slovenec«)

LIST »AVANTI« PRENOSI IZ ISTRE

Glasilo talijanskih socijalista maksimalista, koji izlazi u Parizu, prenio je iz našega lista karikaturu plebiscita, koja je izišla u prvom opširnom izvještaju o rezultatima plebiscita, a prikazuje povorku, koju fašistički milicionari i karabinjeri tjeraju.

O „PLEBISCITU“ U ISTRI

Nekoliko značajnih detalja iz pisama, koje smo po plebiscitu primili

Prije plebiscita govorio je u svrhu agitacije u pulskom teatru fašistički hijerarh Lessona, koji je u tu svrhu poslan iz Rima. Jedan radnik, koji je slušao njegov govor upadao mu je u govor riječima: »Gospodine, dosta nam je vaših čakula, jer mi već godinama gladujemo«. Radi tih riječi bio je aretiran i odveden u zatvor.

Iz Medulina nam pišu: Mnogi u našem selu nisu htjeli da idu na plebiscit. Došla je rulja fašista i obišla kuće naših nacionalnih ljudi. Na koncu su fašisti glasovali za sve one naše ljude, koji su ipak uspjeli da se sakriju negdje i da ne dodju na biralište. Glasovali su i za neke mrtve.

Iz Tinjana nam pišu, da ne odgovara istini vijest, koju smo dobili sa Rijeke, da je tamo bio jedan čovjek ubijen, ali istina je, da je došlo do gužve i da je jedan čovjek premlaćen, jer je glasovao »Ne«.

U Turčinovićima i Jušićima niko nije htio da ode na izbore, pa je zato tamo došao policijski komesar s jakom četom karabinjera, koji su dotjerali birače na biralište i tu su im jednostavno ugurali glasovnice »Si«.

Iz Mareziga nam javljaju, da tamo uopće nisu rabili glasovnice »No«, nego su birači dobivali samo one »Si«. Glasovali su fašisti sami i za neke mrtve.

KDOR BO IZOSTAL OD VOLITEV, BO OBŠOJEN NA PROPAST!

Narin, aprila 1934 (Agis) — Tudi nas je doletela ta sreća, da smo »ducej« lahko izkazali svoje zaupanje. Volitev smo se vsi udeležili, ker tako se nam je zdelo najbolj prav. Če bi tudi ostali doma, bi bil brez dvoma dosežen in razglašen približno isti rezultat. Merodajni činitelji pa so nam že vnaprej našugali, da kdor bo izostal od volitev, ne bo dobil zaposlitve pri javnih delih itd., ne bo nikjer upoštevan, niti njegove prošnje, ne rekurzi, na kratko povedano: obsojen bo na popolno propast. Tega se sicer nismo ustrašili, saj se nam je dozdaj tudi tako godilo. Zelim pa da lahko v miru pojemu tisto malo polente in krompirja, kar si edino lahko še privoščimo.

V naši, t. j. tržaški pokrajini pa je bilo v vsakem oziru dobro preskrbljeno za volilni dan. Vsi tovrstni avtomobili, ki so bili ta dan po tržaških garažah, so morali z milničniki na deželo, da so iz oddaljenih vasi dovažali volilce na volišča. Iztaknili in poiskali so vse tudi stare in bolne.

Kot drugod smo tudi pri nas dobili samo glasovnico z »da«. Če bi hotel kdo voliti »ne«, bi moral zahtevati od komisije tozadevno glasovnico.

Starček Zafred Andrej, p. d. Mihec iz Nove Sušice, pa se je na cesti pred šolskim poslopjem v Smihelu, kjer je bilo volišče, malo preglasno zasmeljal. Takoj se je znašel pri njemu občinski tajnik in ga začel spraševati zakaj se smeje. Starček pa, ki ne govori laški in niti ne razume, ni odgovoril na tajnikova vprašanja. Ta ga je začel psovati in kričati nad njim čes, današnji dan je določen, da izkažete »ducej« spoštovanje in vdanost. Pokazal je na Mussolinijevo sliko, ki je visela nad vhodnimi vrati šole. Med psovanjem je rekel tudi, da je njemu človek (Slovenec namreč) toliko kot kokoš. Ljudje so s stisnjenimi zobmi poslušali divjačočega tajnika, ki je hotel z besedami in skoro tudi z dejanji pokazati vso veličino fašizma. Mi smo že dovolj občutili to šibo božjo.

Engleska javnost i stanje političkih kažnjenika u Italiji

Poznata britanska »Howard League for Penal Reform«, liga koja se bori za reformu kažnjavanja, naredila je jednom svom komitetu da istraži stanje političkih kažnjenika u Italiji. U tu je svrhu taj komitet održao konferenciju, na kojoj je referirao o stanju u talijanskim tamnicama jedan ugledni talijanski antifašista, koji to stanje pozna. On je opisao u detalje grozne prilike u kojima žive politički kažnjenici u Italiji i podnio je toj engleskoj ligi opširan popis lica, koja su u talijanskim zatvorima bila mučena. O tome će biti objavljen jedan naročiti izvještaj u godišnjem almanahu te lige, a u međuvremenu će komitet poduzeti sve što je potrebno kod raznih velikih organizacija, kao što je Crveni Križ i slične organizacije, da prisile talijansku vladu na bilo koji način, da bi ukinula mučenje u talijanskim zatvorima, da bi dozvolila političkim kažnjenicima upotrebu knjiga i uopće poboljšala higijenske prilike u zatvorima.

Sumnjamo međutim, da će iko moći da uplivlje na Mussolinija da to

učini. To bi mogle postići samo one sile, koje Mussolinija uzdržavaju velikim zajmovima. Ali oni koji ga uzdržavaju misle, da je bolje, da on bude jak i da njegovih protivnika nestane, jer time ujedno čuvaju i svoje — zajmove.

DOPISNIK ENGLSKOG LISTA »DAILY HERALD« U RIMU PREMLACEN OD FAŠISTA

U posljednjem broju našeg lista donijeli smo članak u kojem reproduciramo pisanje londonskog lista »Daily Herald« o stanju u Italiji. Taj engleski list donio je članak, u kojem se govori vrlo otvoreno o fašizmu i ukazuje se katastrofalno stanje u Italiji, gdje narod gladuje. Taj je članak izazvao veliko ogorčenje u Italiji. Rimski list »Il Tevere« osvrnuo se na pisanje »Daily Herald« i na koncu kaže, da dopisnika toga lista treba naučiti pameti. To je djelovalo. Našla se grupa fašista, koja je u zasjedi čekala engleskog novinara i izmislila ga je. Time nije učinjena nikakva usluga fašizmu, jer je to izazvalo veliko ogorčenje u Engleskoj

TOMAZEJO

Pred 60 godina, prvog maja, sklopio je vjeđe na stijeplim očima Nikola Tomazeo, Šibenčanin, Talijan i Slaven. Rodjen dvadesetak godina iza Francuske revolucije, taj socijalista — utopista i katolik, romantik i humanista, Slaven i Talijan ostavio je iza sebe biblioteku knjiga i borbu oko svoje narodnosne pripadnosti. Porijetkom Slaven, odgojem Talijan, a osjećajem svečovjek, taj pjesnik, historičar, lingvista, filozof, pedagog i političar svojatan je od nas, svojatan je od Talijana. Na njegovu spomeniku u Šibeniku označen je kompromis: nije ispisano ime i prezime, već samo »Tomazeo«, jer se ljudi nisu mogli složiti da li treba da se napiše »Nikola« ili »Nicolao«.

On 1837 piše Cesaru Cantu: »Ja sam Talijan«, a 1847 piše Ilircu Vjekoslavu Babukiću: »Da Bog narodnost našu čuva«, dok je cijelog života njegova deviza glasila: »Gdje ima nesretnih ondje je moja domovina, a Bog polaćenih moj je Bog.«

Po Danilu Petranoviću bio je Tomazeo neko vrijeme sekretar Vladike Rade, pjesnika »Gorskog Vijenca«, a 1848. za revolucije u Veneciji, postaje Ministar prosvjete. Neće da prima platu, a kada kasnije postaje ambasador Venecije u Parizu njegova služba kroz 8 mjeseci stoji državu samo 700 franaka, tako da je prodao i ambasadorsku uniformu samo da što manje državnoga novca potroši.

Prva štampana knjiga mu je zbirka molitava, a kasnije crkva zabranjuje njegove filozofske spise. Član bratovštine sv. Frane bori se protiv gospodstva papina u Rimu. Pristaša romantizma i sljedbenik francuskih utopista samjera Manzoni što »Promessi sposi« nisu moralistički. U knjizi »Ispirazione e arte« nalazi se rasprava »Essenza della poesia«, a odmah do nje članak o »društvu tipografa za uzajamnu pomoć«.

Suprotnosti između ideja i djela; suprotnosti od rođenja do smrti i suprotnosti nad njegovim grobom. Suprotnosti između krvi i mozga; između rođenja i odgoja.

Već 1802, kada se rodio Tomazeo, bila je u Dalmaciji formirana građanska klasa. Pod talasima prve Francuske revolucije i iza propasti Venecije, ta se klasa sastojala od malobrojnog plemstva i građanstva. Tu nije bilo antagonizma između plemstva na silasku i građanstva na uzlazu. Svi su oni bili povezani talijanskim jezikom, venecijanskom tradicijom i strahom pred budjenjem naroda. Ta klasa, u ogromnoj većini slavenskog porijekla, naslojala je da se odvoji od naroda jezikom i načinom života. I dok je dalmatinski seljak okopavao vinograde gradskog gospodara, djeca tih gospodara pokladjala su univerze u Padovu, Veneciji, Bologni ili Rimu. I od jedne takove familije potekao je i Tomazeo. Ali ta familija nije još bila — ili nije više bila — potpuno građanska, jer su Tomazeovi ujac, Kečevići, sami obradivali svoje vinograde, a i njegova majka je u berbi prenosila na glavi košare grožđa i vedra mošta, kao što priča sam Tomazeo. Starinom Tomašić, po jednoj babi iz Bergama Talijan, a po majci pučan-ki šibenski pučanin, ide u splitski seminar i u dvanaestoj godini pjeva prvu latinsku pjesmu u čast pape Pija VII. U Padovu svršava pravo, ostaje u Italiji i postaje Talijan. Nigda on nije zaželio da bude pokopan u domovini, kao jedan drugi Dalmatinac talijanske kulture, Ljudevit Vuličević, jer je on u Italiji prekinuo i ono malo veza koje su ga vezale za rodni kraj. Ali dok je majka Vuličevićeva, u Carlatu, pjevala svoje sinu narodne pjesme, dotle je Tomazeo baš po želji svoje majke otišao u Padovu.

Ta građanska klasa u Dalmaciji bila je po jeziku talijanska. I Tomazeo, romantik po idejama i po životu, dijelio je Humboldtovo mišljenje da »domovina je jezik«. U Dalmaciji je, kroz tu romantičnu prizmu, nekad vidio Talijane i Slavene, dok je češće spominjao samo dvije klase: narod i građane ili kako on kaže: kapu i klobuk. Sve duhovne veze te građanske klase bile su s Italijom, dok je tu klasu s narodom vezala jedino krv i — zakupnina. A u zaleđu, u Hrvatskoj i Srbiji, bilo je sve živo i tmurno. Hrvati su tek počeli da traže ime, pismo i jezik, dok su se Srbi Vojvodjani bili počeli da bore tek oko tačke na slovu »i«.

Dok je u Dalmaciji, i ostalim našim zemljama pod Austrijom i Turskom, narod bio još samo »puka«, u Italiji Mazzinijevi »carbonari« ginu na barikadama. Dok naše plemstvo brani latinski jezik i »stare pravice« od Mađžara, i dok se sav hrvatsko-plemički politički život ograničava na tri županije oko Zagreba, dotle Garibaldi leti s jednog kraja Italije na drugi i ruši stara i tuđinska prijestolja u ime jedinstvene Italije. U Italiji potresa Leopardi srca svojim melankoličnim i pesimizmom, a u Hrvatskoj Pavao Stois počinje da pjeva: »Svoj jezik zabit Horvati hote — Ter drugi narod postati hote.«

Kada u Dalmaciji nije bilo druge knjige na hrvatskom jeziku, koju bi narod razumio, osim Kačićevog »Razgovora ugodnoga«, Tomazeo sjedi u splitskom seminaru u klupi gdje je nekad sjedio Ugo Foscolo. Uživa se u klasike i gleda Dioklecijanovu palaču. Potresaju ga scene iz »Divine comedie« i uči heksametre. Odredjen za svećenika duša mu se vezuje za latinski Rim, pa sklada prve stihove u počast papi. Kasnije, u Italiji, nošen bujnim temperamentom, suvremenim romantizmom i romantičarskim pokretom Rissorgimenta, ulazi i srcem i mozgom u virlog borbe za talijansko oslobođenje. Bacan od Austrije u tamnicu, oslobođen i nošen na rukama od naroda, slavljen i tjeran, pozivan na časti i odlazeći u progonstvo, proživio je sve peripetije talijanskih oslobodilačkih borbi. Pečati

ENGLESKA GURA ITALIJU IZ ARABIJE

Još jedan veliki udarac fašističkom imperijalizmu

U posljednje vrijeme doživjela je Italija na imperijalističkoj liniji mnogo poraza. Ne uspijeva nigdje. U Evropi je njezina situacija vrlo bijedna. S Balkana je izgurana. U Arabiji je njezina situacija vrlo labava. Turska se posljednjih dana odlučno oduprla Mussolinijevim željama, da zauzme pozicije na Dardanelima. Grčka je vrlo nezadovoljna zbog terora na Dodekanezu. U Africi u kolonijama su nemiri. Muslimanski urođenici dižu se pod utjecajem jednom panislamskog pokreta, koji ide za osnivanjem jedne slobodne velike države. U Abesiniji, gdje Italija ima interesa sukobljava se s Japanom, koji je zauzeo sva tamošnja tržišta. A sad doživljava udarac Italija i u Arabiji.

U Arabiji je Italija imala nekog upliva u Jemenu. Jemen je na Crvenom moru baš nasuprot Eritreje, talijanske kolonije u Africi. Jemen i Eritreja su na vratima za Indijski Ocean. Engleskoj je to bilo krivo. I iz trgovačkih i iz ratnih razloga. Zato je Engleska podjarila ambicije vodje arapskog plemena Vahabita, koji želi, da pod svojom vlašću okupi sve arapske zemlje. On je međutim pod uplivom Engleske, koja ga uzdržava. I sad taj Ibn Saud zauzima i Jemen. Kralj Jemena je pobjegao i Ibn Saud je sa svojim četama prodro duboko u Jemen. Ta je zemlja već može se reći njegova.

Mišljenje po kome sadašnji rat između Ibn Sauda i Jemena nije u stvari ništa drugo nego prikrivena borba između Engleske i Italije, potvrđuje i londonski dopisnik pariskog lista »Echo de Paris«, koji govori o držanju Engleske i između ostalog veli:

ITALIJA SE BOJI FRANCUSKOGA ORUŽJA

Talijanske vijesti o francuskom naoružavanju Korzike

Svi rimski listovi donijeli su jedno senzacionalno pismo, koje je prvi objavio list »Telegraf«, koji izlazi u Livornu. U ovom pismu neki Korzikanac tvrdi, da Francuska čini velike ratne pripreme, ne samo u Alpama nego i na Korzici. Polazna točka jednog napada, koji bi poduzela Francuska protiv Italije, bila bi Korzika. Na Korzici su izgrađene defenzivne utvrde, a sada se najvećom brzinom izgrađuju ofenzivni uređaji. Između ostalog izgrađuje se aerodrom za vojne avione,

pomorska baza za podmornice i dovode se topovi najvećeg kalibra. Ovim sredstvima Francuska bi imala da olakša napadaj na Italiju, koji bi se izveo u dva pravca i to prema toskanskim otocima i prema Tripolisu. Topovi, koji su smješteni na Korzici, tipa su njemačke Berte, a mogu bombardirati talijanske luke Speziu i Livorno. Po tome ovaj Korzikanac sudi, da bi Francuska u slučaju, da izvrši napadaj na Italiju, pokušala, da svoje čete iskrca na talijanskom poluotoku.

KRVAVI POSJET FAŠISTA AUSTRIJI

Kukasti krstovi, oko 200 defekata na motorima, sabotaza u pripravljaonama, poklici: »Eviva Matteotti« — Vodja fašističkog izleta u samoobrani ubio jedno lice

Dne 1 maja je 150 talijanskih fašista na motociklima došlo iz Trbiža u Beč da učestvuju na proslavi 1. maja. U toku puta su naišli na kukaste krstove, koji su bili označeni na putu u dužini od 2 km. Ali isto tako na tom dijelu puta bili su zabijeni klinovi tako, da su motocikli imali više od 200 defekata guma. U radionicama, kamo su se obratili usput radi popravka, naišli su na sabotazu. Blizu Mürrzuschlaga su radnici napali na talijanske motocikliste talijanskim povcima »Eviva Matteotti« Komandant talijanskih fašista poslao se revolverom i teško ranio jedno

lice, koje je kasnije poginulo, a za koje se utvrdilo, da je bilo potpuno nevina žrtva.

Kad su fašistički motociklisti otputovali iz Austrije u Mađarsku poslali su pred glavnom kolonom izvidnice, da ih ne dočeka na putu kakva zasjeda. Austrijska štampa je javila da su te izvidnice »specijalizovane u tom poslu, to kad da znači, da i u Italiji samoj fašistički motociklisti moraju kad putuju slati izvidnice, jer se boje zasjede. (I onda se kaže da je Italija oduševljena fašizmom!...)

VELIKA INDUSTRIJSKA PODUZEĆA U ITALIJI PROPADAJU

Nekoliko nedavnih likvidacija

Službeni list talijanske vlade »Gazzetta Ufficiale« od prošlog tjedna donosi tri dekreta o likvidaciji velikih talijanskih industrijskih preduzeća:

»Societa Elettro finanziaria« u Milanu s kapitalom od 350 milijuna lira, »Societa Finanziaria Industriale Italiana« u Milanu s kapitalom od 300 milijuna i »Societa Finanziaria Italiana« u Rimu s kapitalom od 120 milijuna lira.

Ta su poduzeća bila velikih razmjera, ali uslijed velikih poteškoća, u ko-

jima se danas nalazi talijanska industrija morala su propasti. Talijanska fašistička štampa, koja piše velike članke, kad se uz velike ceremonije otvara kakav mali most preko potoka ili čak kakav javni zahod, ne piše ni riječi o propasti tih triju velikih poduzeća. A to su samo tri katastrofe između stotine sličnih. To je objavljeno samo u jednom broju službenog lista, a svaki broj donosi slične radosne vijesti.

toga življenja započeli su talijanstvo u njegovom srcu. I kada su 1848. Hrvati u Zagrebu tražili da se oslobode iz austrijskih tamnica svi politički prestupnici »imeno pak slavni naš spisatelj i domovine vrijedni sin Nikola Tomazeo« bilo je već kasno da se četrdesetšestogodišnji Tomazeo ubroji u stvarnog »domovine vrijednog sina i našeg spisatelja«.

Ali — Tomazeo piše pjesmu uspomeni svoje majke hrvatski: »Kakono tuđin bio sam ja tebi, žalosna moja.« A »Scintille« prevadja i šalje ih kao »Iskrice« u Dalmaciju, te ih Kukuljević izdaje. A kada austrijska cenzura zabrani »Iskrice« on piše Kukuljeviću: »Molim Vas da u Srbiji pečatane budu, kakono sam ih ja poslao vamikar, Iskrice moje.«

Taj naš Šibenčanin talijanski patriota, talijanski pjesnik i talijanski filolog, koji je cijeli svoj život proveo u borbi i kulturnom radu za Italiju, a koji piše hrvatski o svojoj mrtvoj majci, taj je čovjek Talijan samo zato što se rodio trideset godina ranije. Kada bi se bio rodio trideset godina kasnije on možda ne bi bio napisao u XXIV iskrici ove riječi: »Vi mladi, koji

idete u tuđe zemlje iskatiti znanje koje vam vaša zemlja ne daje, budite ufanje i veselje, a ne žalost oladžbine tužne. Spominjajte se narivjek nje, uzdržite jezik njen; učite i tuđe jezike, ali da vam tuđi ne istjera materinog iz srca, da ne bude rat i dubina u mislima vašim. Talijanski čete duh bolje čuti kad budete Slaveni pravi.« Iako ne bi, možda bio ove riječi tada napisao, on bi sigurno po njima bio postupio. Jer on, koji je sakupljao naše narodne pjesme i slao u Zagreb da se izdadu i koji je o Vuku Karadžiću govorio sa poštovanjem, kada bi bio rođen kasnije u drugim prilikama, bio bi, možda, »čutio talijanski duh«, ali bi nesumnjivo bio izvršio veliku kulturnu misiju u našem narodu. Po životu, po znanju i po širini pogleda sličan Dositeju Obradoviću, kojega je hvalio, bio bi naš tadanji nacionalni i kulturni život oplodio svojom velikom pojavom. Ovako je samo jedan između mnogih boraca za talijansko jedinstvo, i premda je Italiji dao Riječnik sinovima i pedesetak drugih knjiga, u knjizi Pietra Odesinija »Nuova Italia« posvećuje se Tomazeu samo jedna rečenica. (»Pjesnik i filozof u isto vrijeme.«)

NAŠI FANTJE IN MOŽJE SE NE VTIKAJO V POLITIKO

Topolc pri Trnovem, maja 1934 (Agis). — Iz naše vasi je bilo v poletju 1932. aretiranih precej fantov in mož. Ko so te pustili iz zaporov, so se morali pisмено obvezati pri političnem komisariju v Il. Bistrici, da se ne bodo vmešavali več prav v nikako politiko. Tej svoji obljubi so bili Topolčani vseskozi zvesti, izneverili pa se ji niso niti ob zadnjih volitvah. Izmed onih, ki so bili »vojčas«, oziroma so še politično osumljeni, ni šel nobeden na volišče. Ko jih je politični komisar vprašal po vzroku, so mu odgovorili, da niso hoteli prelomiti da ne obljube in niso volili zato, ker so smatrali te volitve za politično zadelo. Seveda je uradno poročilo kljub temu prineslo dovoljno število glasov, še celo več, ko je bilo mogoče. Če ni bil uspeh sto odstoten, pa bi lahko bil tudi še večji, ker so precej glasovnic zmetali člani komisij sami, da je bil efekt večji. Takih »volitev« si prav brez skrbi lahko privoščijo še par.

NOV DEL CESTE

Il. Bistrica, aprila 1934. (Agis). Čisto na novo trasiran je del ceste in sicer od tako zvanega železnega mostu pri Topolcu, ob desni strani železniškega nasipa, mimo cerkve sv. Trojice ob trnovski postaji, do Samsove žage v Il. Bistrici. Tu bo cesta izpeljana skozi nov železniški nadvoz in zvezana s cesto, ki bo peljala v Zabiče in Klano. Tudi za ta del ceste, ki bo širok ca 8 m je predvideno asfaltiranje. Govorice se širijo, da bodo, ko bo ta del ceste dokončan, zaprli dosedanja cesto od železnikega mostu do Trnovca, zaradi bodočih vojaških naprav. Te govorece potrjuje lep, polagoma zaokrožen prehod z dosedanje ceste na novo trasirani del.

KNJIGA O HISTORIJI TRŠČANSKE LUKE

»Il Porto di Trieste dal 1700 in poi«. Trst, aprila 1934. Pod gornjim naslovom izišla je u Trstu knjižica u kojoj je prikazana historija tršćanske luke, na pedeset stranica, s ilustracijama. Knjigu je izdao »Stabilimento tipografico nazionale«. Kao autor je označen Marina Alga, ali to je pseudonim. Ako je ta knjiga iskreno napisana, onda će u njoj biti valjda jasno prikazan i strahoviti pad, koji je Trst doživio pod Italijom.

IZ DRUŠTVA »ISTRA« U ZAGREBU

Prosvjetni odbor

Prošle subote održao je predavanje na Trešnjevki dr. Dušan Jakac o »putovima zaraze« sa projekcijama. Predavanje je bilo odlično posjećeno i saslušano sa najvećom pažnjom.

Nastavak toga predavanja, također sa projekcijama, održaće u subotu opet dr. Jakac. Predavanju je naslov: »Zarazne bolesti — tuberkuloza«. Početak u 8 sati navečer.

IZVANREDNA GLAVNA SKUPŠTINA DRUŠTVA »ISTRE« U ZAGREBU

Prema zaključku XII redovite glavne skupštine sazivljemo ovime izvanrednu glavnu skupštinu »Istre«, udruženja emigranata iz Julijske Krajine, u subotu dne 19 maja 1934 u 7 i pol sati navečer u društvenim prostorijama, Boškovićeve 40, s jednom točkom dnevnog reda: Promjena pravila. Ne bude li u određeno vrijeme dovoljan broj prisutnih članova (dvije trećine redovitih članova) to će se prema § 24 društvenih pravila skupština odgoditi na osam dana, te stvarati zaključke sa bilo kojim brojem članova. — ODBOR.

NESAVJESNI PRETPLATNICI

podupiru želje fašizma, kojemu bi bilo drago da »Istra« prestane izlaziti!

Tomazeo nije kriv što se osjećao više Talijanom nego Slavenom. Prilike su od njega stvorile ono što je bio. A ni mi nismo krivi što smo ga izgubili, jer su opet druge prilike bile krive što Tomazeov veliki duh nije mogao da nadje hrane u rasparčanom i tada još zaostalom našem narodu, pa se okrenuo tamo gdje ga je vukla tradicija klase, želja roditelja i njegova glad za znanjem.

Slične prilike, iako za 120 godina dalje, vladaju sada u Julijskoj Krajini. Ono što Tomazeo nije mogao (da stiče znanje u svojem narodu) to sada naša djeca tamo ne smiju. Ono što je Tomazeo prigrlio iz tradicije, ali slobodnom voljom, na to su naša djeca zakonom prisiljena, pa ako po koje naše dijete između one stotine hiljada naše djece tamo podje stopama Tomazeovim, mi mu nećemo smjeti suditi. Jer će možda prilike biti jače od njega. Ali kada je Tomazeo pred sto godina, u i tadašnjim prilikama, mogao da piše »i u mom srcu bife slovenska krv«, možemo biti sigurni da će ta »slovenska krv« i u srcima naše djece tamo ostati netaknuta.

Tone Peruško.

Naša kulturna kronika

KRITIKA O ČAKAVSKOJ LIRICI

U »Obzoru« od 7. maja izišla je vrlo opširna kritika »Antologije novije čakavske lirike«, koju je napisao »Obzorov« kritičar dr. Ivo Hergešić. Kritičar govori o Antologiji s velikim priznanjem. Počinje svoj prikaz ovako:

»Najljepše je otkriće Tadijanović-De-lorkove antologije »Hrvatske moderne lirike«, koja je nedavno izašla, hrvatska regionalna lirika — kajkavska i čakavska. Domjanicev kajkavski popevke poznate su — istina — i daleko izvan granica zagrebačko-kajkavske domene, ali ostali moderni kajkavci (Galović, faktično Domjanicev preteča, Tomislav Prpić, Nikola Pavić) nisu do danas onako poznati i priznati, kako zaslužuju. Još je manje poznata moderna čakavska lirika, pa su spomenuti mladi pjesnici — urednici one antologije — zagrebačkom općinstvu zaista nešto »otkrili«: ako su ljudi, koji — kako tako — prate hrvatsku književnost znali, da je Tin Ujević nekoć napisao jedan arhaistično-čakavski sonet, a Nazor »Gallotovu pesnu«, malo je tko znao za Peru Lubića, Gervaisa i Balotu. A ipak su to znatni regionalistični pjesnici, koji su hrvatsku liriku obogatili neprolaznim blagom. I stoga su urednici »Hrvatske moderne lirike« veoma dobro učinili, što su uz štokavsku liriku uvrstili i nešto kajkavsko i čakavsko, jer su time bijelodano dokazali, kako je naš lirski izraz mnogolik i složen, a »raspon« ovoga lirizma zaista velik.

Nesumnjivi interes za regionalnu liriku potakao je međutim drugu dvojicu mladih ljudi, da sastave posebnu čakavsku antologiju. To je I. Jelenović i H. Petris (poznati svojim književnim intervjuima), a njihova je knjiga »Antologija nove čakavske lirike«. Ukusno opremljena, spretno i svjesno sastavljena, ova knjižica predstavlja dobit u našem literarnom zbiljanju. Rijetko se kada nalazi na tako skučenom prostoru (80 stranica dvanaestine) toliko vrijednih, da — izvršnih stvari.

Pisac zatim govori opširno o predgovoru čakavske antologije i dulje se zadržava na onome što kaže Vladimir Nazor. Zatim kaže:

»Nazorova su zapažanja u mnogo čem uvjerljiva i točna, ali bez obzira na njegovu teoriju o stvaranju hrvatske štokavske lirike kroz dijalektalnu valja konstatirati, da u »Antologiji nove čakavske lirike« ima čitav niz pjesama, koje možemo s pravom smatrati »onim dubokim iskonskim glasovima iz jezgre stvari, o kojima govori Nazor. Jer dok sam Nazor djeluje u nekim svojim čakavskim pokušajima pomalo akademski i knjiški-romantično, a krajnja jednostavnost i priprosto-naivni ton može da bude i krajnji raffinement; dok se Tin Ujević u svom glasovitom sonetu, koji je stavljen na čelo zbirke, služi starim jezikom Marka Marulića (što više i starom grafikom, da jače istakne, kako ovaj pokušaj nije drugo no književno-kulturni kuriozitet) — ostali pjesnici ove Antologije: Lubić, Gervais, a napose Balota — mogu se takmiti s pjesmama Nežnanke. Ovi stihovi djeluju tako spontano, građa i ritam tako su »rasli« sa jezičnim izražajem, da bi neke od tih proizvoda mogli mirne duše

kvalificirati kao narodne pjesme. Drugi su opet odviše komplicirani, profinjani i premalo naivni, da budu pučka lirika, ali se odlikuju drugim nekim vrlinama narodne poezije, iz koje faktično izviru.«

Kritičar u tom svom opširnom prikazu, kojeg ne možemo svega citirati kaže i ovo:

»Drago Gervais (Žerve) rodom je iz Opatije (* 1904.). I on je polazio sveučilište u Zagrebu, a sad je odvjetnički pripravnik negdje u hrvatskoj provinciji. Godine 1919. je izdao u Crikvenici »Čakavske stihove«, koji su prošli jednako nezapaženo kao i Lubićeve »Bodulske pisne«. Dok je Lubićeva vizija svijeta smirena i reg bi fiksirana, Gervais je sav u pokretu (Tanac, Briškula, Trešete, Boči), a rado priča i tople se raznježuje (Nonić). Ima tu i socijalne optužbe, koje ne djeluju nipošto namješteno (kao toliki drugi produkti t. zv. socijalne lirike), a ima i finih slika u Lubićevoj maniri (Moja Zemlja).

I Mate Balota je »socijalan« u najplemenitijem smislu, »Ribar mornar kao što mu je otac bio«, kako veli u jednom pismu urednicima. Drugih biografskih podataka nema, pa smo upućeni na same stihove. Balota nije izdao ni jedne zbirke pjesama nego su mu stihovi izlazili u »Istri« i »Malom Istraninu«. Nije zaista profesionalan književnik (a bit će, da se u gradjanskoj ljestvici popeo ipak više od ribara i mornara). »Moja mati« je divan spomenik sinovske ljubavi, koji veliča heroizam siromašne žene i majke, koja radila i kuni se dok je živa razdarujući svoj život drugima. U ostalim Balotinim pjesmama defiliraju naši Istrani u svakodnevnom privatnom i javnom životu, u radu i pri svetkovanju, radosti i žalosti (Kopnja, Zornice, Božićeva noć, Vazmena nedjelja, Roženice). Ovaj izbor zaključuje pjesma »Kozia«, koja se može takmiti s najznačajnijim proizvodima socijalne lirike, nove stvarnosti i pjesničkog realizma. Ovo je potresna reportaža, potresna u svojoj čednosti i jednostavnosti, a kako su naši Primorci rođeni humoristi, zadio je Balota ovu svoju »odu« kozi pointom, koja usprkos žalosnoj situaciji sili na smijeh: ni daleki cesar austrijski, ni veliki car od »Jermanije« zaista ne znaju što osjeća mali naš čovjek iz Istre kad mu ugrine koza — hraniteljica.

* »Antologija čakavske lirike« koja je naišla na tako lijepa priznanja kritike može se dobiti i u upravi »Istre« iz cijenu od 20 dinara.

GERVAISOVA PJESMA U »KNJIŽEVNIM HORIZONTIMA«

U zagrebačkoj reviji »Književni horizonti« (broj 4—5) izišla je uspješna čakavska pjesma Draga Gervaisa s naslovom »Morčić«.

TOMINC NA VENECIJANSKOJ IZLOŽBI

Na velikoj izložbi u Veneciji (XIX. Biennale) priredjena je ove godine svjetska izložba portreta osamnaestog stoljeća. Među ostalim najboljim portretima svijeta izložen je i jedan portret slavnog goričkog slikara Tominca (1790—1866) kojeg Talijani prikazuju svojim. Izložiti će se slika »Slikar i njegov brat Franjo«.

tim profesori na Učiteljsku u Kopru: Vjekoslav Spinčić, Matko Kristofić (Osnivač »Koperske hranilnice in posojilnice« prvog novčanog zavoda u Istri), prof. Franković, prof. Belušić. U Trstu sam se upoznao i sa ljekarom dr. Longhinom, koji je bio namješten u tršćanskoj gradskoj bolnici i bio poznat među gradjanstvom pod imenom »el Croato«, a također i sa g. dr. Dinkom Trinajstićem, današnjim senatorom, koji je, čini mi se još jedini na životu.

U štampariji Dolenc tiskala se je i »Edinost«, koju je uređivao pok. Viktor Dolenc. Glavni saradnik bio je pok. Fran Cegnar, kontrolor na pošti i slovenski pjesnik. Saradivali su i drugi rodoljubi, n. pr. dr. Karlo Glazer, Just Piščanec, prof. Janez Jesenko itd. Glavni finansijeri i pomagači u potrebi za troškove oko tiska lista i za izborne svrhe bili su Miho i Ante Truden, Fran Kalister, Jakov i sinovi Mankoč, Ivan Sabec, Fran Zitko i mnogi drugi. Oko političkog društva »Edinost« sakupljali su se Nabergoj Ivan u svojstvu »deželnega poslanca« za Trst i državna »poslanca« za bečki parlament, (njegov nasljednik posle Manzonera je bio pok. dr. Otokar Rybář). Nabergoj je bio pretsjednik društva »Edinost«, a odbornici su bili razni rodoljubi iz okolice, n. pr. Ivan Marija Vatrovac, Nadlišek, Stanko Godina (iz Sv. Ivana), posjednik Čok i, čini mi se, Pečar iz Lonjera, inž. Valentin Živc, dr. Biziak (prvi slovenski advokat u Trstu, a danas još živi) dr. Gustav Gregorin (je bio drugi).

»Slavjanska Čitaonica« u Trstu je imala za predsjednika Matu Polliča, brodo vlasnika, a za blagajnika Antu Frudena trgovca, koji je bio duša Čitaonice i glavni finansijer iste.

»Tršćanski Sokol«, ustanovljen 1883. godine, imao je starostu Gjuru Vučkovića, prokuristu trgovačke firme Aničić i Skullević. Blagajnik je bio Ferdo Karis, aktivni pošt. činovnik u Trstu i kasniji nasljednik Vučkovića kao starosta (Karis živi danas kao 80-godišnjak u penziji u Mariboru). — Odbornici su bili Ante Kalister, Ivan Bunc, Ivan Ziberna, Josip Knavs itd.

„Naše More“

Izdanje »Jadranske Straže« u Celju. Družba sv. Mohorja je izdala među ovogodišnjim edicijama i knjigu »Naše more«. »Jadranska straža« u Celju je tu knjigu ponovno štampala za svoje članstvo u ukusnoj opremi. Knjigu su napisali: dr. Valter Bohinec (Morje in kopno); prof. Silvo Kranjec (Borbe za Jadran) i dr. Karel Dobida (Umetnostni spomeniki Dalmacije).

U raspravi prof. Kranjca, Borbe za Jadran, prikazana je ukratko i istorija naših krajeva pod Italijom. Tu se opaža istorijska povezanost naših krajeva sa ostalim jugoslovenskim zemljama, i vidi se da je i današnja Julijska krajina bila uvijek, katkada cijela, a katkada djelomično, vezana sa ostalim Slovenima na jugu. U toj raspravi upada u oči događaj od 642 god. kada su Slovenci preplivali Jadran i napali današnju Manfredoniju u Italiji.

Knjiga je na finom papiru i ukrašena velikim brojem dobro reproduciranih slika. Poslužila je vrlo dobro pomorskoj propagandi među Slovincima. Njemački list »Prager Presses« prikazujući to izdanje Jadranske straže, veli, da je ta knjiga uzorna publikacija, i da će mnogo doprinijeti toli potrebnom upoznavanju mora i primorja sa strane Jugoslovena iz unutrašnjosti.

Cijena knjizi je 22.50 Din, a dobitak je namijenjen onoj djeci, koja su potrebna mora i sunca, a nemaju za to sredstava.

LITERARNO DELO ANDREJA KOBALA

V pismu iz Newyorka »Slovenec« piše med ostalim:

Značilne za ta prehod so naše dramske priredilne v Ameriki. Dočim so bili vsi naši održi še pred desetimi leti popolnoma navezani na dramska dela iz domovine, se uvađa sedaj nekaj novega, sicer prav nič ameriškega, toda za ameriške Slovence svojkega. To so najnovije drame univ. prof. Andreja Kobala, ki so zajete iz našega ameriškega življenja. Samo v tej dramski sezoni smo imeli v Newyorku pet njegovih izvirlnih iger ki se iz Newyorka, kakor vse drugo ameriško prosvetno življenje, širijo s predstavitvami po vsej Uniji. Lani so slovenski rojaki prvi vpriporili v Newyorku Kobalovo trodejano »Naši domači tujci«, v katero je položen problem slovenske amerikanizacije. Štiridejanska komedija »Plehar« predstavlja življenje v najvišji naselbini na svetu, v slovenskem Leadvillu (14.000 čevljev nad morjem), kjer kopijejo naši rudarji Ameriki zlato in srebro. »Plehar« je popotni kramar, kakršnih je med ameriški Slovinci mnogo. Trodejanka »Društvo in družina« obravnava vprašanje društev v zvezi z novimi priseljenci. Naslednje Kobalovo delo je komedija »Snubačie«, zadnje pa božična fantazija »Oj hišica očeta«, katere vsebina je zajeta iz domovine. Te igre so — zaključile dopisnik — najnovije dela profesorja Kobala, pisana za ameriške Slovence. Prejšnja dela se nanašajo večinoma na stari kraj. Kolikor mi je znano iz razgovorov z g. Kobalom ima pa še zasnovana druga dramska dela ki se nanašajo izključno na naše življenje v Ameriki. Taki sta tudi njegovi angleški drami »Let's Go Yankee« in »The Apostles«, katere podpisuje, kakor svoje angleške pesmi, z imenom Andy Kay.

VELIKI HRVATSKI JEZIKOSLOVAC FRAN KURELAC I ISTRA

U zagrebačkom »Obzoru« izišla je notica pod naslovom »U tragu za radom Frana Kurelca«. Potpisan je »rl«. Ta notica glasi:

Poznato je u hrvatskoj povijesti književnosti, da je naš tipični jezični filolog profesor Fran Kurelac tragao za narodnim blagom po svim našim krajevima i skupljao rečenice, poslovice, sve u opće, što je nosilo poseban oblik i razlikost koju zanimivu. Tako je on i za svog boravka na Rijeci, za učiteljavanja na hrvatskoj gimnaziji i za vrijeme umirovljenja, zalazio i u susjednu našu Liburniju. Svrha njegovih izleta bilo je proučavanje narodnog, pučkog hrvatskog govora. Rad uspieha, zalazio je ne samo u mjesta, društva, među puk, da sluša taj govor, već i u domove na razgovore sa mladima i starijima, muškim i ženskim. Saznavši za jedan slučaj takovih razgovora i hodkarenja, ali bez ičeg pobližeg i konkretnijeg, iznosimo ga: ne bi li kome mogao poslužiti, da ga zainteresira i istraži, da dozna što nova o njegovom životu?

Nad Opatijom, kod zadnjih kuća, nad gornjom cestom, koja vodi u Veprinac, u kući svoje kćerke udove Kučić, mesarice, živi otac joj prezimenom Pošćić, prišvarkom Cimbić. K ovome je čovjeku dolazio naš Fran Kurelac i on je morao ići s njim u Veprinac i okolicu radi njegovih jezičnih istraživanja. Taj Pošćić-Cimbić ima danas oko 96 godina. Živ je, zdrav je, uspravan i još uvijek bistar. Možda bi ovaj starina znao što god nova, što god zanimiva, pripovijedati o Franu Kurelcu i o njihovim pohodima među puk? Oni, od kojih sam i ovo malo čuo, nisu mi znali u stvari ništa više kazati. Jedino sam doznao, da je stari Pošćić bio svijestan narodni čovjek i da je pred ratom, koji decenij, kad su jednom osvanule neke talijanske table, u noći išao, da ih ruši. Za nj se može upitati, kod rečenog mjesta, kod gornje ceste, kod g. Joža Bumnjaka, trgovca »Vila Prigorkinja«, susjeda, pa molim naše ljude, koji bi mogli doći u njegovu blizinu, naročito naše jezikoslovce, da nastoje doći u saobraćaj sa rečenim starcem; ne bi li doznali što nova i zanimiva iz života našeg tako još uvijek popularnog profesora — Frana Kurelca. Svakom bi bilo milo, da o njem još nešto god dozna, osobito meni, jer želim, što o tom slučaju ništa više nisam mogao doznati.

»KAKO JE IZVRŠENO RAZGRANIČENJE SA RLJEKOM«

Pod tim naslovom izišao je u »Jadranskoj Strazi« za maj 1934 članak, koji je napisao armijski general u miru g. Danilo Kalafatović, koji je bio pretsjednik komisije za razgraničenje, pa je njegov članak pravi dokumenat.

»TRBOVELJSKI SLAVČKI« U BEOGRADU

Glasoviti dječji pjevački zbor »Trboveljski slavčki«, kojeg vodi naš zemljak August Suligoj, gostovao je 8. o. m. u Beogradu i postigao najveći uspjeh. Na programu je bilo više melodija naših primorskih muzičara, a najveći je uspjeh postigla Matetićeva kompozicija »Čače moj«, koja je pogotovo djelovala neposredno po Kabanjskoj katastrofi.

JOSIP KRMPOTIĆ:

USPOMENE »TIHOŠ STVARATELJA I REVOLUCIONERA«

Vrlo rado donosimo uspomene g. Josipa Krmpotića našeg uglednog bora, koji je nedavno proslavio sedamdesetogodišnjeg plodnog života. Ovo je samo jedan odlomak njegovih uspomena. Objavit ćemo i daljnje.

TRST.

Kada sam mjeseca januara 1884. godine došao u Trst, da na poziv prof. Matka Mandića nastupim mjesto kao slovoslogač kod lista »Naša Sloga«, našao sam tamo grupu narodnih radnika starijih godina. Ti narodni pregaoci su bili u istini »tih stvaratelji« i prvi prosvetitelji našega naroda u bivšem austrijskom Primorju. Njihovom radu imalo bi se da posveti više pažnje i zanimanja. »Naša Sloga«, koju je počeo da izdaje pok. biskup Dobrila uz pomoć svojih sumišljenika kanonika Ante Karabaica i Petra Flega, bila je posle službenog lista »Osservatore Triestino« najstariji list u Austrijskom Primorju. Kao prvi saradnici su bili braća Baštijani, kateheti na gradskim tršćanskim školama. U Trstu sam zatekao oko »Naše Sloge« sakupljene danas već pokojne ličnosti kao prve podstrekache u borbi za naše narodno probudjenje u Primorju odnosno u Istri: Te ličnosti bile su: Karabaic Ante, kanonik i glavni izdržavatelj i finansijer lista, Petar Flego, kanonik i vrli bodritelj naše mladeži, koja je bila povjerena njegovom ravnateljstvu u djačkom sjemeništu, gdje su odgojeni svi kasniji naši svećenici u Istri. — Šterk Andrija, župnik prvostolne crkve Sv. Justa i kasniji nasljednik biskupa Glavine na biskupskoj stolici u Trstu, bio je aktivni zastupnik u istarskom saboru u Poreču. Kao glavni urednik »Naše Sloge« bio je pok. prof. Mate Mandić, a njegovi pomagači i suradnici su bili danas također pokopani, dr. Ante Dukić, dr. Andrija Stanger, braća Baštijani, dr. Orlić, dr. Rode, dr. Laginja, dr. Fran Mandić (brat Matka), za-

»Delavsko potporno društvo« imalo je za predsjednika Viktora Dolencu, urednika »Edinosti«, a za odbornike mnoge druge ličnosti, među njima Ivana Dolinera i Fran Kravosa, koji su, kao disidenti, osnovali svoje posebno »Tržaško potporno in bralno društvo« kod kojega sam ja bio poslovođa.

»Pevski zbor Delavskega potpornega društva« u Trstu je vodio u prvo vreme Srečko Bartel, trgovac u Trstu, a poslije njega Fran Stele. Posljednji je organizirao u tršćanskoj okolici, skoro u svakom kraju, posebne pjevačke zborove i njemu se imade upisati u dobro, da se je tršćanska okolica sa slovenskom pjesmom probudila iz mrtvila. (Stele je umro u Kamniku 1926. god.) Na Proseku je postojalo društvo »Hajdrih« a u Barkovljama je ustanovio pjevačko društvo Adrija i sam ga vodio idealni Dragutin Martelanc, koji je mlad umro.

»Slovensko pevsko društvo« imalo je za predsjednika dr. Karla Glazera, profesora na drž. njemačkoj gimnaziji u Trstu i slov. književnika (Bavio se je indijskom književnošću i o njoj pisao rasprave i prevadjao za »Edinost«). Zborovodja je bio Srečko Bartel, a kao dobar tenorist je briljirao kod tog zbora Josip Masnec, tipograf, rođen Zagrebčanin, sada još u Trstu u penziji.

Od ostalih rodoljuba, koji su saradivali u kolu narodnog prosvjedenja i probudjenja, bilo je već 1884. godine lijepe broj. Godina-Verdelski je izdao »Zgodovino Trsta«, Vesel-Koseski je tvorilo stihove (Veslov sin je bio prvi slovenski notar u Trstu). Katehet na drž. gimnaziji Gomišček, odličan koruski Slovenac, je bio neustrašiv slovenski orijentisani, svećenik i pjesnik popularne pjesme »Slovenec sem...« tako je mati dala. — Jedan od najidealnijih Slovenaca rusofila je bio tada Podgornik Fran, izdavač lista »Slovenski Svet«, kojega je tiskao Fran Polić (danas poštar u Skrljevu pri Sušaku, otac Mirka Polića, ravnatelja ljubljanske opere i »Glazbene Matice«), a slagao sam ga ja.

Kod toga lista su saradivali Bogdan Trnovec, sudija, kasnije dodijeljen vrhovnom sudu u Beču. Trnovec je bio prvi činovnik, ako ne u Sloveniji, onda sigurno u austrijskom Primorju, koji je počeo uvadjati naš jezik kod sudbenih rasprava. Počeo je to činiti kao sudac u Vodnjanu pri Puli i nastavio je u Sežani na Krasi, a kasnije i kod okružnog suda u Trstu. On je dao ti-skati i na vlastite troške je izdao knjigu »Sodni Obrazci«, na osnovu kojih su drugi orali sudbeno polje i upotrebljavali njegove obrazce. Kao znani rusofilsko orijentisani sudac bio je pod žandarmerijskom pakskom pri svakom koraku. Svoim odlučnim nastupom za narodno pravo kod sudova je najviše pomogao do toga, da se je naš jezik uvriješio u sudbene kancelarije i da su uslijed toga dobivali namještenja prvenstveno oni kandidati, koji su poznavali naše jezike.

Kod »Slovenskog Sveta« je saradivao i dr. Drag. Lukež, tajnik finans. prokure u Trstu, koji je u listu obradivao stihove »Kraljevića Marka«. Idealni Podgornik, otac mnogobrojne djece, sve svoje prihode je žrtvovao za izdavanje »Slovenskog Sveta«, koji je imao vrlo malo pretplatnika. Bilo je još i drugih rodoljuba, među njima pok. dr. Simon Pertot, prosekter u gradskoj bolnici, tada po osjećaju jedini slovenski lije-kar u Trstu (otac g. dr. Justa i braće, koji se danas nalaze u Jugoslaviji), zatim Jakov Klemenc, trgovac, dr. Abram, zastupnik Slovenaca u tršćanskom saboru, inače sudac i kasniji sudija na vrhovnom sudu u Beču. Sabec Ivan i Gorjupova porodica bili su u to doba kao rodoljubi i mecenari uvijek narodnim potrebama na usluzi.

Pok. dr. Edvard Slavik i nekoji drugi bili su to vrijeme još djaci odnosno studenti. To su uspomene vremena mog dolaska u Trst. Te uspomene nisu potpune, a ukoliko se nadje lice, koje bi se za daljni tok narodnog vala u Primorju interesiralo, neka se obrati na g. Fran Kravosa, prvoga »Revolucionarovog« sumišljenika prije pedeset godina i također 70-godišnjaka, koji je bio u Trstu do konca prošle godine, a danas se nalazi u Stožicama pri Ljubljani.

ZBOROVANJE „SOČE-MATICE“ V LJUBLJANI

OBČNI ZBOR JE POKAZAL VELIKI POMEN DRUŠTVA „SOČE“

Dr. Dinko Puc

Ljubljana, 7. maja 1934.

V soboto 5. t. m. je imela v salonu pri »Levu« »Soča-matica« svoj občni zbor, v katerem je podala svojemu članstvu in javnosti obračun čez zadnje poslovno dobo. Radi tehničnih ovir so morali Sočani parkrat občni zbor prenesti, da ni pri tem v prvi vrsti trpelo društveno delovanje.

Predsednik društva g. dr. Dinko Puc, ki predseduje društvu od njegovih prvih početkov z največjim uspehi in je tudi največja garancija za društveno nadalje uspešno delovanje, je otvoril občni zbor in pozdravil članstvo, ki je do zadnjega kotička zasedlo dvorano. Posebej je še pozdravil zastopnike društva »Tabor«, Sokola III., zastopnika lista »Istre«, posebno pozornost pa je posvetil v pozdravu gospe Maši Gromovi materi vseh revnih emigrantov. Tako je prešel predsednik na dnevni red.

V svojem kratkem in izčrpnem nagovoru se ni dotaknil le društvenega delovanja, ampak vseh problemov, ki zadevajo v prvi vrsti članstvo, emigracijo, naše domovine ter naših bratov onkraj meje. Izvajal je: »Leto je minilo v znamenju poostrene krize, ki je vplivala tudi na članstvo, navezano na plače in, ki je večinoma brez stalnih služb. Mnogo jih je prišlo ob zaslužek. Treba jim je bilo pomagati, kajti večina ima tudi družine. Pri vsem tem delu je ostalo članstvo pomagalo in le z njegovo pomočjo je bilo mogoče izvesti to težavno nalogo. Kljub vsemu, kar je trlo in mučilo naše člane, niso pozabili, da so Sočani in zato lahko gledamo na preteklo dobo s ponosom. — Dotok emigracije je bil v pretekli dobi izredno velik. Tudi tem je bilo treba pomagati. Storili smo, z ozirom na razmere, kolikor se je pač dalo. Mnogokrat je bila »Soča« edina in zadnja, ki je lahko pomagala tem najbednejšim.

Položaj v Primorju se je poslabšal. Na zboljšanje tega ni računati, kljub temu, da se v mednarodni politiki to obljublja. Toda, povdariti moram eno: mi nismo storili krivice nikomur, krivico so storili na oni strani in predno podamo prijateljsko roko, morajo oni te krivice popraviti.

Dokler nimajo naši ljudje pravice govoriti, moliti v svojem jeziku, ne moremo gledati v sosedu drugega kot zatratelja. Bratom preko meje pošiljamo pozdrave z obljubo, da jih ne bomo pozabili. Nato se je predsednik dotaknil še propagandnega tedna Jadranske straže in ciljev te organizacije, ki so z našim gibanjem v najtesnejši zvezi. Dotaknil se je dalje vprašanja gospodarstva ter končno s povdankom in s posebnim veseljem omenil zelo pomembno dejstvo, da so danes emigrantske vrste v Ljubljani složne in enotne kot nikoli. In ne samo emigranti med seboj, ampak tudi z domačinimi stojimo v eni vrsti v delu za svobodo Primorja. Predlagal je vdanostno brzojavko in v pozdrav Nj. Vel. kralju, ki ga je članstvo stojiše poslušalo in burno odobravalo. Besedo je podal nato tovarišu tajniku.

G. tajnik Simčič Franc je podal izčrpano poročilo preteklih poslovnih dob. Stojiše članstvo počastilo sponin osmih umrlih članov.

Društvo šteje vsega 1029 članov, od začeta obstoja 1999; s šestimi podružnicami pa združuje »Soča« v svojem okolišju 1814 članov, večina z družinami, kar gotovo potrjuje, da je danes pod praporom »Soče« matice organiziranih najmanj 5.000 ljudi.

Z vsemi nacionalnimi zlasti pa emigrantskimi društvi je bila »Soča« v najtesnejših tiskih. Število 834 dopisov, kaže veliko delo, ki ga je moral vršiti tajnik. Sej je bilo 13 in dve širši. Predavani pa je imelo društvo v obeh poslovnih dobah 24. Predavanja in sestanke je organiziral neumorni in najvztrajnejši Sočin delavec, blagajnik Šiligoj. Stike, ki jih je imelo društvo s članstvom in z družinami nain potrjuje tudi številne udeležbe njenih zastopnikov pri raznih prireditvah. Tako je bilo društvo »Soča« zastopano v pretekli dobi na 22 prireditvah raznih društev. Članstvo je izčrpnemu poročilu tajnika izkazalo odobravanje. Sledilo je nič manj izčrpano poročilo blagajnika g. Šiligoja Josi-

pa. Iz njega razvidimo zlasti veliko socialno vlogo, ki jo igra »Soča« v Ljubljani. Prijemkov je bilo 70.287, izdatkov 55.447 Din, od tega je »Soča« razdala v pretekli poslovni dobi 20.500 Din za podpore. Društveno premoženje izkazuje danes vrednost 89.400.— Din. Inventar s sobno opremo ter dragoceno zastavo nad 10.000 Din. Od svojega obstoja pa do danes je društvo razdelilo do 130.000 Din denarnih podpor.

Razen tega pa je prireditveni odsek razdelil na božičnicah v perilu, obleki, hrani itd. v vrednosti od 70.000 Din.

Med vrstami je g. blagajnik omenil, da je imela do danes »Soča« nič manj kot 211 predavanj s sodelovanjem samih priznanih delavcev na kulturnem in gospodarskem polju.

G. Šiligoj, gotovo najbolj neustrudnemu in temeljitemu blagajniku, so zborovalci izrazili burno odobravanje. Sledilo je poročilo prireditvenega odseka, ki ga je podal načelnik, občinski svetnik Čotar Anton. Ta odsek je imel v svoji poslovni dobi 56 sej. Delo pa je bilo kar najbolj pestro. Priredil je komemoracije za bazovske žrtve in ob obletnici Rapalla, združene z mašo in društvenim sestankom. Dalje je priredil dve božičnici. Pri tem delu gre v prvi vrsti zahvala g. ing. Klavari, ki sta našim malčkom priredila vedno novo presenečenje, s kako lepo igrico. Prireditve je imelo društvo več: tako silvestrovanje, prireditve na Taboru ob priliki gostovanja Bogojancev iz Premurja, ter se je poleg tega udeležilo prireditve društva »Hermesa« in »Primorja«, kjer je postavilo, v korist brezposelnim trbovljanskim družinam, paviljone. V vsej poslovni dobi je bilo okoli 25 izletov. Da omenimo le izlete na Visoko, kjer so počastili spomin pokojnega slovenskega pisatelja Ivana Tavčarja, dalje izlet v Županovo jamo, Zagreb itd. Teh izletov se je udeležilo do 200 članov. Društvo je priredilo tudi dve gozdni zabavi, kjer so članstvo postregli z domačimi jedili. Največja zahvala pri tem gre g. Fakinovi in g. Kalinu. Ene teh celodnevni gozdni zabavi v okolici Ljubljane se je udeležilo 300 članov.

Za bodoči program pa je poročevalec omenil zlasti organiziranje primorskih narodnih noš, pod vodstvom prof. Šantla in g. Žnidaršičeve. Odsek pripravlja tudi večjo prireditev za jesenski veleseljem.

Nadzorstveni odbor, v imenu katerega sta podala poročilo g. Gorkič in g. Batfelj je agilnemu odboru, ki je izvršil tako ogromno delo, kot ga je izvršilo le malo katero društvo sploh, v vseh najugodnejših okoliščinah in prilikah, s članstvom ki razpolaga morda s premoženji dočim so člani društva »Soče« sami revni mali ljudje, je predlagal razrešnico, ki jo je občni zbor brez ugovora in z enodušno soglasnostjo sprejel. K poročilu samim ni imel radi njihove izčrpnosti ničesar dodati in pripomniti. Po kratkem odmoru so sledile volitve.

Na predlog g. Renčlja je bil enodušno in soglasno izvoljen ponovno za predsednika g. dr. Dinko Puc.

Članstvo g. predsedniku, ki je opozarjal na svojo prezaupenost, radi katere morda ne more posvetiti društvu one pažnje, kot bi jo moral, ni pustilo niti do besede. Za naklonjenost in zaupanje se je predsednik najiskrenejše in v toplih besedah zahvalil. V nadaljnjem je predlagal g. Renčelji listo, ki je bila soglasno sprejeta. Odborniki: Bavdaz Janko, prof. Bačič Josip, Čotar Anton, Ivančič Josip, Klavara Hinko, Kalin Anton, Kuret Marij, Pavlovič Peter, Pavšič Ivan, Ribar Miloš, Sanci Ivan, Šiligoj Josip, Simčič Franc, Simčič Miha, dr. Šaplja Anton, Trampuž Alojz, Velikonja Matko, Urbančič Alojz, Žiberna Ludvik. Odbor se bo konstituiral na prvi predajni seji. Kot namestniki so bili: inšp. Gorkič Franc, Jedretič Franc, Saksida Rudi, Renčelj Ivan, Nadzorstvo sestavljajo g. Batfelj Franc, Golja Saša, Jedretič Tomaz, Kooptirani so bili sledeči člani: Kalin Tomaz, Mervič Ivan, ing. Miklavčič Franc, Rožanc Miha; član eksekutive pa je Čotar Anton. Eksekutivo tvorilo poleg tega še predsednik, podpredsednik, tajnik in blagajnik. Ves odbor je bil izvoljen kot rečeno soglasno.

Volitvam so sledile slučajnosti. G. Čotar je predlagal naj bi se osnoval v okviru »Soče-matice« pogrebni in posmrtninski sklad.

Razvijal je v kratkih potezih ves načrt tega sklada, ki naj bi pomagal članstvu z vzajemno pomočjo iz nepredvidenih in nepričakovanih nesrečah. Občni zbor je predlog sprejel s pripombo, da vzame delo v pretes bodiči odbor, ki bo o svojem sklepu primerno obvestil članstvo da se izrazi v podrobnosti o načrtu.

Društvo je osnovalo pevske odseke, ki že pridno vadi.

Zato se poziva vse članstvo, da se v čim večjem številu pridruži in okrepi tudi številčno ta zbor. Predsednik, ki je bil vezan še na prireditev »Jadranske straže«, se je članstvu za naklonjenost in pozornost ponovno zahvalil, izrazil željo in obljubo, da bo z novim odborom, v bodoči poslovni dobi, še bolj zastavil svoje moči v prosep društva. Po zahvali se je poslovil in predal besedo g. Sanci, ki je kmalu nato zaključil občni zbor.

Ponovno smo že naglasili, da je delo »Soče-matice« gotovo najuspešnejše in najplodovitejše med vsemi društvi. V dokaz so nam številke in poročila, ki so jih podali

stvarno in objektivno njenj odborniki na tem občnem zboru. Večkrat se je očitelo »Soči« da zbira in hrani denar, ki mirtev leži v hranilnicah. Res je bilo to v časih, ko se je denar shranjeval. Toda danes, ko se vsakdo bori za kosček kruha, ko so prišli pregnani z doma brez obleke, kruha in prenočišča naši emigranti, tega ne moremo več trditi. »Soča« je kot edina, ki se je pripravila tudi na to, posegla v svoje skrite shrambe in tako pomagala v najnujnejših slučajih. Kaj bi bilo, če se tega ne bi bilo? Marsikaterga bi doletela usoda, kot jih je že mnogo, ko so se morali vrniti z največjo trpkostjo in posmehovanjem iasistov domov. Bilo jih je tudi par, ki so na potu omagali. Socialna stran, ki ni danes nikoli dovolj povdarjena, je bila v »Soči« gotovo na prvem mestu in skrb »Soče« je bila gotovo namenjena v prvi vrsti podpiranju naših ljudi. Kdo more naštet vse intervencije, vse pro-

šnje in drugo, ki jih je moral rešiti odbor, v prvi vrsti pa njen predsednik. Tudi blagajnik ni imel mnogokrat mirnega spanja, ko je videl dan na dan, nove in nove, ki so prihajali in trkali za pomoč. Prireditveni odsek je imel pred seboj vedno tudi le to, da je zbral dovolj prepotrebnih sredstev. Vsekakor svota 200.000 Din, ki jih je on do danes razdal, v teh razmerah ni malo. Kulturno akcijo, ki jo je vršila »Soča« v času svojega obstoja in pa v poslednji poslovni dobi je tudi velikega pomena. Njena predavanja so dobila značaj ljudske univerze. V teh skromnih vrsticah in besedah je težko povedati vse. S složnim tihim in vztrajnim delom je »Soča« dosegla lepe uspehe. V nadaljnjem delu ji želimo, da bi še vedno stala med prvimi na socialnem, kulturnem in nacionalnem delu. Delo samo ji bo gotovo v večje zadoščenje, kot vse besede.

Glasovi štampe:

OBERDANKOVA MATI SLOVENKA

Oberdank je bil sin Slovenke iz Vipavskega, vsa pisma na mater in druge beležke je sestavljal vedno le v vipavskem narečju!

U »Istri« smo donijeli bilješku o političkom slavljenju Oberdankove majke. Prenosimo sada vrlo interesantan članak, koji je izišao u ljubljanskom »Pohodu«, potpisana sa »Margrč«.

Italijani imajo neprestano na jeziku besedo »zgodovina«, torej dejstvenost, nepobitnost stvarnosti, neoporečnost dogodkov.

Clovek, ki jih posluša ali čita, si je v svesti, da jim je je resnicoljubnost nad vse. In vendar, koliko pretvorbe je v njihovih podatkih in trditvah! Navedem samo sledeči slučaj:

V soboto 7. aprila je bila v Trstu velikanska svečanost; vse kar nosi črno srajco in coflasto kapo iz prepričanja ali prisiljenosti, se je moralo zbrati na določenem mestu, da prisotvuje dogodka, ki ga fašisti vpišeju v italijansko zgodovino. Vršila se je namreč premestitev trupa, oziroma okostja Oberdankove matere.

Kakor znano, smatrajo Italijani Vilijama Oberdanka za svojega mučenika in to zategadelj, ker je l. 1878. bio obsojen na smrt in v Trstu obešen, ker je spadal med glavne zarotnike proti avstrijskemu cesarju, Francu Jožefu.

Mnenja sem, ako je človeška duša neumrljiva, sta se morali duši Vilijama Oberdanka in njegove matere krohotati gori omenjeni slovesnosti in »Piccolove« članku.

Ce bi bil izšel tisti dopis nekje v južni Italiji — kjer ljudje ne poznajo istinitosti dejanja — bi človek pač skomignil z rameni in ne razmišljal dalje o tem.

Toda pisariti kaj takega v Trstu, kjer živijo še ljudje iz dotične dobe ali pa njihovi potomci, ki poznajo zadevo po pripovedovanju svojih dedov še dandanes, je ne samo smešno, marveč ogabno poslušati ali čitati nepotrebne izmišljotine in škodljive laži.

V prvih letih italijanske zasedbe naše slovanske grude, so italijanski časopisi pisarili tozadevno precej trezno, dasiravno ne docela resnično, namreč, da je bil Wiljem Oberdank sin slovenske matere in nemškega očeta, kar dokazuje njegov priimek. Toda po posredovanju šole, se je deček navdahnul z italijanskim čustvovanjem.

Sedaj pa je prinesel »Piccolo« dopis, s katerim tako neusmiljeno pretvarja resnico, da je našemu človeku nemogoče, da bi se ne zgražal.

Mahoma so namreč V. Oberdanku zasledili italijanskega očeta; le-ta da je bil rodom Benečan (nek Felcier iz Venecije), in da Wiljem Oberdank ni poznal slovensčine ter da se je materjo le italijanski razgovarjal. Njegova mati, da izhaja sicer iz Vipavskega, toda na njenem domu med njo in starši je bil občevalni jezik italijanski; da je kot dekla služila v Trstu in v Istri ter se tam seznanila z Istranom Ferencičem, ki je kajpada bil pristen Italijan in vzoren možakar, ker jo je poročil celo z nezakonskim fantkom. Nadalje slavi dopisnik to mater, češ, da je tudi ona sama brezmadežna in požrtvovalna mučenica. A kakšna je resnica? Evo je:

Žefka Oberdank se rodila l. 1830. v Vipavi; bila je torej Slovenka po krvi in mozgu, kakor so bili njeni roditelji in dedje. In smelo lahko trdim, da pred dobrimi sto leti prav nihče, izveniši znabita duhovnika, ni poznal italijanskega; kvečjemu je kak domov povrniši se avstrijski vojak prežvekoval kak nemški stavek.

In glede njenega življenja, mišljenja in obnašanja? — Pokoj njenim strohnelim kostem in daleč od mene je namen blatiiti pokojnico! Toda resnici na ljubo in v svrhu pobijanja »Piccolovih« bedastoč — glede katerih bi se mu še prizaneslo, ako bi krmil z njimi le nedvedno in nepreudarno ljudstvo, dočim

jih trosi med razumnike in lojalne osebnosti — je neobhodno potrebno, da se vsaj včasih zavrne njegove posladkorje ne laži.

Žefka Oberdank je prišla svoje dni kot mlado dekle služiti v Trst in kakor marsikatera izmed teh tudi dandanes — zabredla, ko se je bilo komu posrečilo utrgati njen prvi cvet. Če je imela za ljubice avstrijskega Nemca, beneškega Italijana in istrskega Hrvata, si lahko predočujemo, da je vsaj samo eden izmed teh poskrbel za spočetje in porod njenega sina.

Resnica pač je, da je Žefka Oberdank služila kot pomočnica kuharice v ugledni tržaški nemški rodbini barona Rittmayr in da se je spozabila z gospodarjem.

Zato je nastalo med obema zakoncema pričkanje in trpljenje in le da se zakrije »skandal« — kakor bi se ga gotovo ne, ako bi se nekrepostno dekle s srdislostjo odslovilo — je baronica, ki ni imela lastnega zaroda, soprogu prizanesla ter privolila v to, da je »die Pepi« ostala še nekaj časa v hiši. Zamašili so ji usta z denarnimi prispevki, ki so se obrestovali še v kasnejših letih, ko je otroček dorastal in se prelevil v vseučilišnega akademika na Dunaju. Po odhodu iz palače Rittmayr (ta obitelj je vse svoje imetje ostavila mestni občini, vsled česar se še dandanes vsa ulica imenuje z zgornjim imenom) se vrto-glava Pepca seveda ni podvrgla samotarskemu življenju, marveč kot je to pri zabredlih v navadi, frlela kot metulj na razne moške cvetove, pri čemur gotovo ni pazila na okolnost, če je bil izbranec v veletrgovinskem Trstu Benečan ali Grk ali Dalmatinac ali Turk, dokler ni umela pričarati nase Istrana Ferenciča, da jo je poročil. In kakor take vrste žensk, se tudi ona gotovo ni brigala ne za lastno narodno zavest, ne za ono svojega sina, vsled česar se je sin bratil s poljubno tversišjo in se pod vplivom italijanske šole ne le popolnoma poitalijančil, ampak zagazil celo v ono krležo raznarodovalcev, katerim je posvečen pregovor: »Poturica hušji od Turka!«

Viljemu Oberdanku je bilo v čast in ponos, da so pristni Italijančki poslali njega in njemu enake v žerjavico po kostanj.

In tako je prišlo, kar nam je znano:

Zarota je bila iztaknjena in podjetni Willy ujet; v bridkem obupu se je njegova mati zatekla k baronu Rittmayr, ki se je pri cesarju tudi res zavzel za sina. Toda Franz Jožef mu je odgovoril: »Bedaure, lieber Baron, kann nichts mehr tun; habe schon unterschrieben!« (Obžalujem, ljubi baron, ne morem nič več storiti; sem že podpisal!)

Ob zori naslednjega jutra je truplo dvajsetletnega mladeniča res že cingljalo raz vešala in sicer na onem mestu, kjer so mu fašisti po razsutju avstrijske vojašnice postavili spominsko kapelico. To se je zgodilo l. 1878. Njegov zadnji dopis, s katerim se je od matere poslovil in v katerem ji je poročal, kje se nahaja nekaj njegovih predmetov, je bil spisan v nemškem jeziku, najbrže zaradi tega, da bi mu nemškutarska avstrijska jetniška oblast zadnjega pozdrava ne pošiljala z roke v roko ter ga mogoče v malomarnosti zavrgla.

Vsa ostala Oberdankova pisma na mater in razne druge beležke pa je sestavljal vedno le v vipavskem narečju. V italijanski se torej z materjo ni razgovarjal nikoli!

Njegova mati je živela še 30 let, saj je umrla šele l. 1908. Toda dočim se je starka umaknula s tega sveta brez vsakega šuma in v pozabnosti, je »Piccolo« posvetil tudi dnevu njene smrti izmišljeno bajko, češ da so jo spremljali k zadnjemu počitku v venci, predstavljajočimi z barvami italijansko zastavo. O »Piccolo«, »Piccolo«, kako smešen in naiven si v svoji bahavosti!

SENATOR TRINAJSTIĆ O ISTARSKOM SOKOLSTVU

U sokolskoj reviji »Soko na Jadranu« piše senator dr. Dinko Trinajstić:

Ispod tvrdih Crnigrađa, Beligrađa i Lupoglave, postojbini negdašnjoj lunočkoj Senković Ivana, gdje si nekoć skrhao pohlepne zube Krilati Lav, na medij starodrevne kraljevine Hrvatske, a u srcu tužne nam i krvave Istre, savio si svoje toplo gnijezdo mladi i poletni Hrvatski Sokol Pazin. Bila je tada u jeku najžešća borba o narodnom posjedu te važne točke između austrijsko-talijanske izvještane plutokratske tvorevine s jedne strane, te dotle zanemarenog, ugnjetavanog i isisavanog, ali duševno već probuđenog i osviještenog »kmetškog klobučića«. I prionu mladi Soko svom požrtvornom otadžbeničkom radu. Vrstali se i jačali redovi. Vidieše ih i sredinjska naša, naš bijeli Zagreb, posestrinska Ljubljana, i izvor snažnog slovenskog sokolstva Zlatna Praha.

Dode i dan pobjede i slave. Istarska župa hrvatskog sokolstva prvoborca Vitezića sjati se (1911) u drevni Pazin. Na čelu prvi istarski Soko Pula, pak Volosko, Kastav, Kantrida-Zamet, Buzet i krčke čete. Dolijecu k njima čete iz Hrvatske, pak bratski slovenski Soko iz Trsta, Gorice, Ljubljane, ovaj sa sveslavskim bratom i velikim ljubljanskim županom Ivanom Hribarom na čelu. Dodoše i vode naše: Spinčić, Mandić i Laginja, kojemu potonjemu razdragana množica otpregnje konje od kola i svojim ga rukama pobjedonosno dovede u zastavama okićeni grad Pazin. Značajno i pomena vrijedno je, da su prije četvrt vijeka po prilici ova trojica prvaka prigodom tabora u Lindaru na proslasku u Pazinu pozdravljeni od gomile Pazinaca žviždukom i svakovrsnim pogrđama.

I zgrnu se svijet pred općinski dom, na kojem se ponosno viju naše hrvatske i slovenske boje. Na shodu doma poredali se narodni prvaci: Pazinski opć. načelnik Dr. Šime Kurelić vatrenom riječi pozdravlja Sokolstvo i narod, koji su dolje sabrani u nepreglednoj množini u kojoj je slikovito ispreplešana sokolska kapa sa narodnim istarskim »kmetškim klobučićem«. Zaredali i govori naših prvaka. Množica oduševljeno prati riječi i kliče Sokolstvu. Sveslavskom Bratstvu, Slobodi i Jednakosti. Tu i zatim cijelim gradom odjekuju zvuci glazbe isprepleteni sokolskim koračnicama i istarskom narodnom pjesmom.

Sarenjačka svojta nemoćna i bijesna, povukla se u jazbine svoje, vrebajući da iz zasjede iskalji svoj otrov. Uzaludan trud. Soko je tog dana nakon borbe od nekih desetletja povratio Pazinogradu njegovo prvotno i prirodno hrvatsko obilježje.

Svjetska katastrofa skršila je taj snažan polet hrvatskog sokolstva u Istri. Opoiena utvaranom pobjedom zločinačka bagra pali njegove domove ili ih pretvara u otrovna legla, prvake naše sputane u lancima vodi u grozničavu Sardiniju i Lipare, a posjed sokolske kape plaća kuršumom u leđa, te pobjedonosna grakće: Nema ga više!

Vara se i laže! Nevina krv sa Pule, Pazina, Bazovice i stotine drugih mjesta, te svete kosti sa kobnih Lipara i tamnica krutih dovikuju svijetu cijelom: Tu smo!

Istarska sokolska četa u Zagrebu, a s njom i Jugoslavenski Sokol sav, u istoj vjeri i nadi odavljene gromko: Tu smo!

»SOČA« - JESENICE

le održala svoje zaključno predavanje. Predsjednik g. Žabkar nam je pripovjedovao o naseljavanju Slovencev v te naše kraje in se s posebnim povdarmom ustavil tudi pri popisovanju obredov ob ustoličenju koroških vojvod.

Po tem pa je odbornik tov. Planinšek kot v zaključek predavanj letošnje sezone, ob prikazanju naših letošnjih lepih moralnih uspehov, povdajal, da nam mora iti delo tudi prihodnje leto v slični smeri. Seveda tov. Planinšek tudi ni pozabil, da je za te lepe uspehe glavna zasluga g. Žabkarja. Konačno smo se pogovarjali, kako naj bi članstvu in društvu v zadovoljstvo izbrali tudi poletno dobo, ko predavanj ne bo. Domenili smo se, da bomo prirejali pogosto izlete vsaj po bližnji gorenjski. S tem se bomo zblizavali med seboj, obenem pa spoznavali lastno zemljo in ljudi. G. Žabkar nam je obljubil, da nas popelje tudi na Vrbo, da si ogledamo kraje, kjer je raste naš veliki pesnik Prešeren.

Ob koncu pa je g. Žabkar še prosil članke, da se v vsakem oziru povsod vedejo dostojno, da so vsestransko poštene, ker le tako si pridobimo in obdržimo zaupanje domačega prebivalstva.

PREDAVANJE PROF. LAVA ČERMELJA O JADRANSKOM PITANJU U RADIO

Dne 4 o. m. na večer predavao je u Ljubljanskem radiju prof. Lavo Čermelj o Jadranskom pitanju. Njegovo je predavanje bilo vrlo lijepo koncipirano i zanimljivo sadržaju, a sugestivno po načinu predavanja. Jadransko pitanje postavio je na ispravnu osnovu u toliko što je skrenuo donekle sa stajališta Jadranske Straže i uzeo kao glavnu bit tog pitanja Julijsku Kraljinu. U tumačenju Jadranskog pitanja u Jugoslaviji Julijska Kraljina se upravo napadno ostavlja po strani s namierom, da jugoslavenska jadranska ideologija bude što lojalnija s obzirom na Italiju. Predavanje dra. Čermelja u tom je pogledu predstavljalo izvjesnu nužnu ravnotežu. O tragičnoj sudbini Julijske Kraljine rekao je dr. Čermelj mnogo točnih opažanja. To predavanje predstavlja u našoj propagandnoj akciji vrlo vrijedan prilog.

AKADEMIJA ISTARSKOG DJACKOG INTERNATA U ZAGREBU

ODUŠEVLENJE PUBLIKE SA NARODNIM PJESMAMA I SOPILAMA — »BALUN« I NARODNE ISTARKE NOŠNJE SENZACIJA — USPJEH NAŠE SREDNJOŠKOLSKJE OMLADINE — MIŠLJENJA STRUČNJAKA — ZABAVA IZA AKADEMIJE — ODUŠEVljeni govori i pohvale — PRIKAZI ŠTAMPE

U ponedjeljak je u Malom kazalištu održana najavljenja akademija. Par dana prije priredbe bila su već skoro sva mjesta rasprodana, a ako se uzme u obzir da su cijene bile od 5.50 din do 35 din, što nije baš neznatna svota u današnjim prilikama, vidimo da je za tu priredbu vladao veliki interes. Naročito su Istrani i Primorci sa nestrpljenjem čekali istarski narodni ples »balun« uz pratnju sopila.

Sa Krka su naročito u tu svrhu pozvana dva najbolja sopca, gg. R. Fugošić i M. Trubić.

Uz mnogobrojne emigrante, sa predsjednikom društva »Istra« I. Starim i cijelim odborom, akademiju su posjetile mnoge službene i ugledne ličnosti iz Zagreba. Bana je zastupao podban g. St. Hadži, a vojsku su predstavljali: komandant IV armijske oblasti armijski general g. Ljubomir Marić s gospođjom, pomoćnik komandanta armije divizijski general g. Ješa Damjanović s gospođjom, komandant savske divizijske oblasti divizijski general g. Mihajlo Bodi, pomoćnik komandanta divizije pješadijski brigadni general Panta Draškić s kćerkom gđjom Drinom; uz njih je bio starokatolički biskup g. Kalodjera i rimokatolički opat dr. Rittig. Sveučilišni profesori gg. dr. Fran Plešić, dr. Petar Skok, dr. Zuglia i dr. Ramiro Bujas također su posjetili našu priredbu. Gradsku općinu je zastupao zastupnik Stjepko Debeljak, a ženska društva gospođe Zlata Kovačević-Lopašić, Danica Bedeković, Olga Krnić-Peleš; bili su i direktori srednjih škola dr. Mira Vodvarška-Kočonda, Serdar, Grdenić, Garić, Muždeka; državni odvjetnik dr. Ružić, prof. dr. B. Širola, pjesnik Nikola Polić, muzičar g. A. Dobronić, a da naše ne spominjemo. Direktori gradjanskih škola gđja Kolander, g. Z. Rukavina i mnogo profesora i učitelja. Nekoliko učitelja i svećenika iz okolice, koji simpatiziraju s nama, došlo je također te večeri. G. Josip Kraljić, auktor pjesme »Zavjet Istrana«, koja je te večeri recitirana, došao je iz Crikvenice s gospođjom da vidi »balun« i čuje sopile.

U kazalištu je vladalo intimo raspoloženje, a to je i bila neke vrsti revija naše kulturne snage

pa je publika s osjećajem, a i malom zebnjom, očekivala početak. Sve je bilo povezano jednim osjećajem: željom da priredba čim bolje uspije, pa je bilo mnogo njih koji su prije početka sa nekom tjeskobom pitali jedan drugoga: »Šta mislite hoćemo li uspjeti?»

Ali čim se podigao zastor, već kod pjevanja državne himne, osjetilo se da je naša omladina dobro uvježbana i sigurna u nastupu. Kada je pak jedan naš akademik recitirao Kraljićevo prigodnu pjesmu svi su osjetili da je uspjeh osiguran.

Kraljić je u toj pjesmi dao najbolje što se može da daje za ove prilike. Ljudi koji dobro poznaju Kraljića kažu da je to Kraljićevo remek-djelo.

A interpretacija je bila odlična. Sa adekvatnim patosom i mimikom recitator je odlično interpretirao osjećaje pjesnikove i osjećaje publike.

Iza toga je po prvi put pjevana kompozicija M. Brajše-Rašana »Sursum corda — gore srca«. Kontakt između pjevača i publike je bio potpun. Naša omladina pokazala je da može pjesmom nastupiti i u kazalištu, a zato ide za zaslugu g. prof. Gortanu, koji je uložio svoje muzičko znanje, svoj trud i svoju ljubav u poučavanje pitomaca i pitomica internata. Zbor su pojačavali članovi Pjevačkog odbora društva »Istra« sa marljivim pročelnikom g. Prelecom.

Deklamacija pjesme »Zarobljenoj braći« Rikarda Katalinića-Jeretova dirnula je sve prisutne, a deklamirala je jedna pitomica. Pjesmu »Pozdrav Sokolice« od Bogumila Tona deklamirao je jedan mali u sokolskoj odori. Simboličnu gimnastičku vježbu »Djeca kuhari« od Manje Vojinović izvela su muška i ženska djeca na zadovoljstvo naročito mladje publike.

Jedna pitomica, u istarskoj narodnoj nošnji, deklamira pjesme Mate Balote »Moja mati« i »Na Rečine«.

Te pjesme, koje su ušle i u »Antologiju čakavske lirike, ostavile su dubok utisak. Mnogo je bilo onih koji su s Matom Balotom mislili tada na svoje ostavljene majke, a bilo je dosta onih koji nisu mogli sviđati suze.

Izlazi na pozornicu, na kojoj se u pozadini vidi Učka, jedan par u našoj narodnoj nošnji. Djevojka u modrini, a mladić u benevrekama i koretu. Ona »na tanko«, a on »na debelo« pjevaju »Tamo dolji puli mora«. Frenetičan pjesak. Prihvaćaju »Pojmo mi mala na samanj«. Još nisu ni svršili, a već se ori aplauz i vika: još, još. Pjevaju još neke pjesme, a završavaju sa »Zaspal Pave«. Pred spuštenim zastorom ori se još nekoliko minuta pjesak i dozivanje. U prikazu »Novosti« piše se o tom pjevanju: »Taj pjevački duet bio je neobično interesantan, jer u pjesmama, koje je pjevao, ima originalnih tonova, koji su karakteristični za istarsku narodnu po-

pjevku koja je vrlo starog porijekla i bez ikakvih modernih uplija i natruhe. Usput spominjemo, da bi bilo dobro, kad bi se ove popjevke uzele na gramofonske ploče«.

Vježba peticorice Bukača-Sladeka izvedena je savršenom preciznošću. Vježbače je uvježbao sokolski prednjak g. Štromar. Izvedba je bila dostojna mjesta na kome se izvajala.

Iza Mokranjčevih »Primerskih napjeva«, koje je izveo mješoviti zbor odlično kao i ostale tačke, završen je prvi dio priredbe. Preko odmora se čuju pohvale i zadovoljstvo.

Drugi dio počinje sa »brojanicom« I. Matetića-Ronjgova: »Ča sam si zisluzil«, a pjeva mješoviti zbor. Iza toga dolazi pred zastor mala Zlata Flego, poznata deklamatorica Žerzevovih stihova, u istarskoj narodnoj nošnji. Sa istom sigurnošću kao na sijelima u internatu deklamira »Moja zemlja«. Vidilo se da osjeća svu važnost te priredbe, pa je uložila dosta truda da pojača svoj tihi glas i kako bi je mogli svi dobro čuti. Grobna tišina je vladala u dvorani. Svak je napregnutom pažnjom slušao. Već smo jednom pisali o načinu kako ta mala interpretira Žerzevove stihove, pa bi ovog puta morali ponoviti i ono što smo onda pisali, a i nadodati još koju pohvalu. I ovog puta je morala ponovno na opći zahtjev publike, da se pojavi pred zastorom, i da deklamira »Trešete«.

Žensko odjeljenje izvodi iza toga ritmičku vježbu »Dalmatinski šajkač« od M. Jankovića. I tu su vježbu izveli dobro i precizno. Na klaviru prati g. Skoblar, a i ostale tačke je on pratio.

Nazorove »Pjesme istarskog prognanika« recitira temperamentno i tačno jedan pitomac u sokolskoj odori. In on je bio izazvan pred zastor i morao je da nadoda još jednu pjesmu.

Simbolička vježba s pjevanjem »Oslobodjenje Istre« od Antuna Bačića, koju su izveli mladi pitomci i pitomice bila je naročito sugestivna. G. Brkić ih je odlično uvježbao. Jedan dio vježbe morali su da ponavljaju tako je ta tačka zanimala publiku.

Dugo očekivani »balun« i sopile dolaze na red u jednom napetom isčekivanju:

Ples je uvježbao g. Jelenović auktor »Antologije čakavske lirike«. Pod vodstvom »sopaca« uz svirku ulaze na pozornicu »svatovi« s mladom, mladoženjom i pratnjom. Svi u narodnoj nošnji. G. Manzoni, mladoženja, odlično vodi. Redaju se figure, čas zajednički, čas u troje. Zagrebačke »Novosti«, prikazujući tu tačku pišu:

»Prikazani istarski narodni ples je vrlo karakterističan, jer ima u sebi starinske elemente i jer je praćen najstarijim muzičkim instrumentima. Ovaj ples je našu braću Istrane prenosao čitavom dušom u rodni kraj. Na njihovim licima odražavala se tako iskrena radost i zanos, da je to bio upravo dirljiv momenat. Ostala publika, također veoma oduševljena ovim sjajno izvedenim originalnim istarskim narodnim plesom, honorirala je »sopce« i plesače frenetičkim pljeskom. (Drugog dana su sopci svirali u zagrebačkom radiu, a Ivo Jelenović je održao predavanje o sopilama).

Vježbe s puškama Nike Brkića, koje izvodi muško odjeljenje, nisu nimalo zaostale za ostalim vježbama, a kompoziciju »Ča je more« Matetića-Ronjgova izveo je pri kraju mješoviti zbor istom tačnošću i istim elanom kao i pjesme na početku. Priredba svršava istarskom himnom »Predobri Bože« koju publika prati stojeće.

Iza priredbe pozvao je pretsjednik kuratorija Istarskog internata g. dr. Fran Brčić prisutne Istrane u vrtu restauraciju Avdibegović. Bio je pozvan i general g. Draškić sa kćerkom i još neka ugledna lica. Intimna zabava u dobrom raspoloženju radi uspjele priredbe, naročito je zblížila sve prisutne. G. dr. Brčić u svojem govoru pozdravlja prisutne i ističe zasluge direktora internata g. prof. Demarina.

Kaže da je današnji uspjeh uspjeh svih nas, sve emigracije, a naročito uspjeh internata.

Spominje lanku uspjelu priredbu, a upoređuje i stanje u internatu prije i sada. Spominje reforme provedene u internatu i zadovoljstvo i vedrinu pitomaca, koji smatraju internat svojim domom.

G. prof. Demarin zahvaljuje dr. Brčiću na brizi za Internat i našu omladinu. Ističe zadovoljstvo Istrana što vide da i naša junačka vojska prisustvuje našim priredbama.

Govorili su zatim gg. Stari, dr. Kajin, J. Vivoda (u dijalektu) Iveša i Mikac. Gospođa Olga Krnić-Peleš pozdravlja Istrane i izražava se o priredbi vrlo lijepim riječima.

Uoči priredbe su barba Rike i Viktor Car-Emin brzojavno zaželeli dobar uspjeh. »Jurina i Franina poručuju: — Valk tako naprid — lipa mladost naša«.

Priredba je potpuno uspjela po mišljenju naših i po mišljenju neemigranata, koji su prisustvovali. G. A. Dobro-

nić, muzički stručnjak, izrazio je svoje zadovoljstvo ovim riječima:

»To je senzacija. Te pjesme u dva glasa, sopile i narodni ples, sve je to otkrivenje. Te nepoznate, rudimentalne, melodije pobudile bi veliki interes i pažnju stručnjaka i nestručnjaka kada bi se išlo na jednu turneju po državi, a to bi svakako morali učiniti«.

I ostali stručnjaci, kao gg. Širola, Lotka i drugi, najpohvalnije se izražavaju o toj priredbi.

Sve zagrebačke novine donasaju prikaze, a »Novosti« posvećuju cijelu stranicu pod naslovom:

»Sjajan uspjeh istarskog internata — Pjesme bola, čežnje, nade i vjere — Narodni običaji — Starinski narodni plesovi i muzički instrumenti — Dobar uzgoj omladine u moralnom, nacionalnom i tjelesnom pogledu«. Prikazujući čitaocima djelovanje internata i akademije, između ostaloga piše:

U internatu se uzgaja naš istarski podmladak, koji polazi zagrebačke srednje i stručne škole, a uzgaja se na način, da očeliči u nacionalnom, moralnom i tjelesnom pogledu, i da se u njegovoj duši duboko usadi kult Istre.

Naš narod u Istri je vrlo bistar, čestit valjan, pa lako je zamisliti, kakve bi bilo velike štete, kad se ne bismo brinuli sa njegov podmladak, koji bi inače propao...

Zavodom, koji igra tako važnu ulogu u našem nacionalnom životu, upravlja poznati naš pedagoški stručnjak i nacionalni borac g. profesor Josip Demarin.

Njegovi su saradnici: ekonom g. Frane Pošić, također bivši ratni dobrovoljac i oduševljeni nacionalni radnik, i gđja Antica Škarp, prefektica ženskog odjeljenja, vrsna odgojiteljica i nastavnica koja je pravom majkom svojih pitomica. Nad zavodom vodi stalnu brigu kuratorij, kojem je pročelnik ugledni istarski rodoljub g. dr. Fran Brčić.

Kuratorij vodi brigu i o tome, da nadje sredstva za uzdržavanje internata, a to je i najteža briga. Uprava se pako brine za moralni i nacionalni, te fizički uzgoj omladine.

U zavodu vlada vedar duh, sloga, zadovoljstvo i mir,

što se ima pripisati savršenom skladu između kuratorija i uprave, između kojih postoji najuža suradnja. I kuratorij i uprava imaju pred očima samo jedan cilj —

dobar uzgoj istarske omladine.

Naša javnost rado vodi računa o tako važnoj odgojnoj ustanovi kao što je Istarski djacki internat, pa je zato upravnik zavoda g. prof. Josip Demarin već lankse godine predstavio pitomce našoj publici priredbom, koja je izazvala veliko oduševljenje i veliko priznanje vjernih uzgajalica. Priredbom se pokazalo, kakav duh vlada u zavodu, a i to, da zavod radi na kulturno-prosvjetnom polju i izvan škole, što također odgojno djeluje na mladež, jer se takvim radom ona izgrađuje, razvija se u njoj aktivnost i želja za radom u kasnijem samostalnom životu.

Ovom priredbom smo afirmirali našu kulturnu snagu,

ali na koncu ne zaboravimo, da ide zato velika hvala i našoj omladini u internatu.

Jer oni su, uz redovito svoje učenje, takovom voljom i energijom uvježbali pojedine tačke, da se iz svega toga vidi njihova ljubav za rodni kraj i njihova želja da i oni doprinesu svoje sile našoj borbi. I mali i veliki, i muško i žensko, svi u slozi i ljubavi, doprinjeli su uspjehu. I kada sve to vidimo moramo da s nadom u srcu čekamo bolje dane, jer »dok nam je tleća ždraločica, naši dvori ostat pusti neće, naše pleme izginuti neće«.

PRIREDITEV »SOČE« V MURSKI SOBOTI

Podružnica »Soče« v M. Soboti je preložila svoj družabni večer na 12. maj in to radi občnega zbora »Saveza emigrantskih društev«. Na družabnem večeru 12. maja se bodo uprizorile sledeče točke: 1. Tiho, tiho je ob Soči (dekl.); 2. Materin jezik in fašizem (predav.); 3. Mi smo čuvarji (govorilni zbor); 4. Jadransko vprašanje (predav.); 5. Na potučeni zemlji (dekl.); 6. Ponesrečena snubitev (kom. prizor); 7. Spov tičke pojo (mešani zbor); 8. Pojdem v rute (mešani zbor); 9. O Koroški (predav.); 10. Skioptične slike o Koroški. Po programu primorska jed je prosta zabava. Vljudno vabimo na ta večer poleg članstva tudi občinstvo in vsakega, kateremu je pri srcu neosvobojeno ožemlje.

ČEKAMO PRETPLATU

od mnogih nesavjesnih pretplatnika...

Naša propaganda

Jadranski Dan u Stenjevcu

Državna narodna škola u Stenjevcu priredila je 6. maja t. g. proslavu »Jadranskog dana« uz sudjelovanje mjesnih društava: Sokola, Pjev. društva »Preporod« i Glazbenog društva. Priredba se je obdržavala vani kraj Narodnog Doma. Pozornica je jednostavna ali ukusna, ukrašena južnim cvijećem, u pozadini velika kulisa na platnu sa slikom Jadranskog mora, naslikano od tamošnje učiteljice Rupčić Zlate, iznad koje se vijala velika zastava Jadranske Straže. Proslavu su posjetili mnogi odlasnici iz Zagreba te veliki broj Istrana iz Zagreba, i ugodno se njihova prisutnost dojmila svih prisutnih. — Roditelji djece, kao i ostali mještani na čelu s pretsjedinikom općine g. Strunjakom i opć. bilježnikom g. Tonkovićem pohrlili su listom na proslavu. Dvojimo, da je u Stenjevcu bilo ikada na okupu toliko naroda.

Program je započeo u pet sati i izvela su ga u cjelosti školska djeca pod vodstvom svojih učitelja. Vrlo skladno otpjevali su himnu, a učenica Maurić Mira pozdravila je goste za tu prigodu od Ljudevita Krajačića, sastavljenim »Pozdravom«. Predavanje držao je g. Peroš, član oblasnog odbora Jadranske Straže iz Zagreba. On je u svom predavanju prikazao veliku vrijednost i ljepotu našega mora, a napose se osvrnuo na omladinu, da se što više zainteresira za more. Domaće Sokolsko društvo otpjevalo je vrlo skladno »Buči, buči, morje Adriansko«, a dramsku sliku »Lipa Mare« od V. Cara Emina, izvela su odlično djeca pod vodstvom svoje učiteljice Rupčić Zlate i na opće zadovoljstvo.

Iza deklamacije učenika N. Stiploška »Našem Moru« od Mihotića, slijedilo je pjevačko društvo »Preporod« u svojim krasnim narodnim nošnjama i otpjevalo »Jadranski zvuci« od Vilhara. Oduševljeni pljesak prisutnih, bilo im je najveće priznanje. »Hrvatski Mornari« od Jeretova-Bogunovića i »Oslobodjenje Istre« od Bačića — dvije izvedbe, koje su sve prisutne dirnule, a napose Istrane. Uvježbala ih vrlo skladno učiteljica Čuk Danica. »Teče, teče bistra voda« troglasno, a »Ča je more« od Matetića troglasno, otpjevala su djeca na opće zadovoljstvo. — Priredba kao takva imala je u sebi nešto osobito zato, što su sve točke izvedene uz pjevanje školske djece, koje je uvježbao učitelj Zlatić. Članice Jadranske Straže Basler Elza, gđj. Firis Anica, Mihalinec Anica, Ress Olga i Vetter Margita imaju vidnoga udjela kod te priredbe. Napose je svima upalo u oči složan i poštovan rad cijelog učiteljskog zbora, što je napose istakla gđja. Koprivica i vidno gnutu pred svima zahvalila cijelom učiteljskom zboru na savjesnom i poštovnom radu oko povjerenja im omladine, a narod može da bude ponosan, kada ima u svojoj sredini takve učitelje. — Mjesni upravitelj škole g. Zlatić srdačno se zahvalio prisutnima. Proslava je završila u 6 i pol sati iza čega su sva domaća društva priredila zabavu uz pratnju domaće glazbe pod vodstvom g. kapelnika Bise, u korist siromašne djece za izlet na more. Zabava je završila, kako čujemo, i u materijalnom pogledu odlično.

IZVJEŠTAJ GLAVNE SKUPŠTINE »TABORA«

Nismo mogli u ovom broju donijeti nastavak izvještaja glavne skupštine društva »Tabor«, jer nam taj nastavak nije stigao prije izlaska lista.

GLAVNA SKUPŠTINA JUGOSLOVENSKE MATICE U ZAGREBU.

održat će se u nedjelju dne 13. maja o. g. u 11 sati jutro prema već objavljenom dnevnom redu u dvorani Jadranske Straže, Gajeva ulica 28. I. na koju se i ovi me pozivaju članovi i prijatelji ove ustanove.

RAB ZA ISTRU

Dne 6. o. m. Bab je slavio godišnjicu oslobodjenja. Tom je prilikom priredjena sokolska svečanost. Gurnute su u more dvije sokolske ladje, jedna s imenom »Jadran«, a druga s imenom »Istra«. Program proslave je bio jadranski i istarski.

U FOND »ISTRE«

Ing. Knebelj Petar, Kneževu Din 10.—
Zmak Mihael, Maribor 5.—
Pahor Slava, učit., Maribor 5.—
U prošlom broju objavljeno 32.623.85

Ukupno . . . Din 32.643.85

REDNI LETNI OBČNI ZBOR

Delo, uspehi in načrti

Ob polnoštevni udeležbi svojih zavednih članov je naš »Jadran« 15. aprila praznoval svoj 15. redni občni zbor. Ni bil to običajen občni zbor z dolgim dnevnim redom, gro-movitimi govori, oglušujočimi aplavzi ali celo občni zbor z burnimi izbruhi strasti, osebnimi napadi, nezadovoljstvom članstva do uprave, s kričečo opozicijo, ki inscenira senzacije in kar se še takega in podobnega navadno vse čuje na naših in drugih občnih zborih.

Nič tega ni bilo na našem obč. zboru. Društvo, ki deluje že petnajsto leto, si je znalo vzgojiti zavedno in disciplinirano članstvo, ki se ob vsaki priliki jasno zaveda svojih pravic pa tudi svojih dolžnosti. Zato je bil občni zbor veličasten praznik pregleda in obračuna dela in uspehov v pretekli poslovi dobi, praznik ljubezni do društva, upanja v doseg njegovih bližnjih in daljnjih namenov, vere v končno zmago naše svete in pravične stvari. Ponovna zaobljuba pripadnikov, se še z večjo in strastno ljubeznijo posvetiti društvenemu delovanju.

Zato je bil pitek zbora do skrajnosti trezen in vsestransko stvaren, poročila vseh funkcionarjev podana z ljubeznijo in vendar le s tisto samozvestjo, ki dičijo poštvalnega emigrantskega društvenega delavca.

Poštvalni predsednik g. dr. Bergoč Josip je najprej z globoko ljubeznijo pozdravil navzoče, nato pa v jedrnatem in iskrenem govoru podal poročilo o društvenem delovanju. Naglasil je, da je odbor vedno imel pred očmi trojni namen društva: dvigati članstvo kulturno — posebno na polju pevske umetnosti — gojiti družabnost in podpirati socialno šibke emigrante in jih tako strniti v enotno fronto, kulturno silo članstva pa uporabiti za višje in svetejše namene posebno na narodno-obrambno polju na severni meji.

Delavni in neutrudljivi tajnik g. Bratož Josip je v svojem poročilu te tri točke obdelal v vseh podrobnostih. Glavno pažnjo je odbor posvečal pevskemu odseku, ki je žarišče vsega društvenega delovanja. Pevski zbor je tisti, ki je »Jadranu« pridobil ugled v tujakšnji javnosti. Jugoslovanska in slovenska pesem je tista, ki moralno dviga in usposablja naše ljudi za težke naloge sedanjosti in bodočnosti. Naša pesem je tista silna moč, ki nas druži v veselih in žalostnih prilikah in nam vliva novega poguma. Naša pesem je ono gibalno ki nam daje tisto disciplinirano veselje do gojitve te panoge umetnosti za našo duševno utego in za podvig naše in naših sorojakov narodne zavesti. Razne neprilike, posebno one vremenske v zimskem času, ne morejo v naših pevskih udišiti niti za trenutek velike ljubezni do pesmi. Pevovodja in duševni oče naših pevcev, neumorni g. Lah Joško, še vedno mladeniško svež, je tista oseba, ki kot magnet drži vso pevsko družino skupaj. Pa saj ga imalo tudi radi njegovi pevci, kot stari narodni svoje patrijarhe. Ljubezen vseh do pevovodje je tako velika, da mu nihče ne more odreči pomoči. Reklo se je celo, da je ljubezen do njega tako velika, da bi bili pevci pripriljeni vrniti se skozi okno ako bi jih on podil skozi vrata.

Pridobljene kulturne dobrine pa »Jadran« ne zaklapi v svoje arhive, temveč jih neprestano deli med rojake, posebno med one v obmejnih krajih. Jadranove narodno-obrambne in kulturne zasluge so javno priznane. O tem pričajo posebno izleti na Kapljo in Sv. Duh. Videli smo celo zapisano v časopisu ob priliki omenjenih dveh izletov sledečo tvrditev: »Da bi bili imeli takoj po prevratu pet takih društev, ki bi tako vztrajno vzbujalo ljubezen do narodne in domoljubne pesmi med preprostimi obmej-

»JADRANA« V MARIBORU

»Jadrana« v Mariboru

ni ljudstvom kot je vzbujala naš »Jadran«, bi bilo narodno-obrambno vprašanje na naši severni meji že rešeno«.

Jasno je povdaril to trditev tudi g. dr. Irgolič, ki je kot predsednik kluba »Meja« pozdravil občni zbor.

Da se ugled društva stalno veča, priča posebno dobro uspehi javni koncert, ki ga je društvo priredilo 13. decembra l. l. v veliki kazinski dvorani. Ni je važnejše narodne kulturne prireditve v Mariboru ali okolici, na kateri ne bi »Jadran« sodeloval. Naj ome-nimo samo nekatere: Mariborski teden, veselica N. O. proslava 30-letnice Sokola v Ljutomeru, sokol. prireditve v Sv. Marijeti, prireditve Jadranske Straže, C. M. D., Ptuljske svečanosti.

Za kulturno in nacionalno vzgojo (namenjeno tudi širši javnosti) je društvo priredilo v zvezi z »Nanosom« štiri predavanja in sicer: g. dr. Verčon, »O vtisih iz Primorja«, »Kulturni in gospodarski položaj naših v Primorju«, g. Rehar Radič, »O zunanji politiki Italije«, g. dr. Rapotec Vinko, »O Jadranskem vprašanju«. Krasno predavanje je imel g. Rehar tudi na prireditvi namenjeni žalostnemu spominu rapalske sramote.

Za gojitev družabnosti je društvo priredilo Miklavževanje in Jožefovanje.

V pomoč socialno šibkejšim emigrantom je društvo zbr. »Nanosom« (s katerim deluje »Jadran« roko v roki, ker so vsi začetni predskodki odpadli) ustanovilo posebni podporni meddruštveni odbor, kateremu je stal na čelu človekoljubni in neumorni podpornik g. dr. Fornazarić Slavko s pomočniki g. dr. Bergočem in Bratožem. Ta podporni odbor je nezaposlenim oskrbel vse potrebno: ogrevalnico, hrano, obleko, obutev, podpore v denarju in celo brezobrestna posojila. Omenjamo, da je bilo v najhujši zimi podpiranih 94 emigrantov.

Zbiranje podatkov za statistiko emigrantov pa nikakor ni moglo mnogo napredovati, čeravno se z zbiranjem istih peča poseben emigrantski-statistični odsek, kateremu načeluje sicer vrli in gibčni g. Kralj Marino. Vzrok je iskati najbrž v prepredantno sestavljeni vprašalni poli.

Z našim Savezom so bili stiki vedno dobri, želeli je le še večje in tesnejše povezanosti. Z tujakšnji kulturnimi organizacijami smo v najboljših odnosih. Z »Nanosom« pa smo zadnje čase vzpostavili naravno bratske odnose; mirno lahko trdimo, da smo zdaj dve telesi toda ena duša.

Marljivi g. Kristof, ki vodi blagajniške posle nas je razveselil ko nam je javil, da je v blagajni trenutno nekaj nad 5000 Din.

Volitve niso prinesle bistvenih izprememb. Vsi stari borci so ostali, menjale so se le pozicije. Le nekaj novih moči se je vpreglo v delo. Vrli in zaslužni dosedajni predsednik g. dr. Bergoč se je radi preza-poslenosti nekoliko umaknil, njegovo mesto pa je prevzel nič manj agilni in vneta g. M. Fornazarić. Že njegove pozdravne besede so dale slutiti, da mu je mnogo do društva, kateremu bo posvetil vse svoje sile, posebno pa letos, ko obhajamo 15-letnico obstoja. Osrednji slavnostni dan je bil do-ločen na 2. septembra.

Kratka debata in sprememba nekaterih članov pravilnika je bila sprejeta.

Pri slučajnostih je g. dr. Verčon posvetil nekaj besed sistematskemu širjenju našega tiska, posebno pa časopisa »Istre«.

Po triurnem zborovanju se je članstvo, prežeto z novimi silami in upi, razšlo. V srcih vseh pa so se tajinstveno oglašale besede našega Gregorčiča:

»Ni praznik nam, bratje, naše življenje; življenje naj bode nam delaven dan«.

AKTIVNOST NAŠE EMIGRACIJE V DOL. LENDAVI

Občni zbor društva »Soča«

Dne 18. marca se je vršil občni zbor »Soče«. — Predsednik Josip Grča pozdravi je po številu navzočih članov in ugotovi, da je podana sklepčnost ter predlaga, da se pred prehodom na dnevni red odpošlje pozdravne brzojavke g. banu in Savezu jug. emigrant. udruženj, kar se z odobravanjem sprejme.

Nato poroča tajnik Cerovac Vladimir o društvenem delovanju, o gibanju članstva ter o splošnem stanju društva v preteklem letu.

V letu 1932 je bilo včlanjenih 180 članov, med letom 1933 pa se je iz raznih razlogov črtalo 26 članov in pristopilo 15 članov ter šteje društvo danes 169 članov. Omenja nerodno plačevanje članarine, navaja posamezne zaostanke ter pozivlja članstvo naj redno plačuje članarino, ker je to edini prihod društva in služi večjim delom le za podpore najbednejšim članom.

Glede poslovanja omenja, da je v minulem letu dospelo 77 dopisov, odposlanih pa je bilo 66 dopisov. Naiveč se je dopisovalo z raznimi odseki Saveza. Na 4 rednih sejah in sestankih se je raspravljalo o tekočih zadevah. V agrarnih zadevah in za vprašanje kolonizacije se je izvršilo več intervencij pri banovini in Savezu ter se v tem pogledu doseglo prav lepe uspehe, za kar gre v prvi vrsti zahvala tov. predsedniku in podpredsedniku ter Savezu v Beogradu.

Z ozirom na šibki gospodarski položaj članstva ter radi nenaklonjenosti domačinov v minulom letu društvo ni priredilo nikakih javnih prireditev.

Tudi se niso vršile komemoracije Rapalskega dne in za Bazoviškimi žrtvami

iz razloga, ker so nam se pri zadnjič izvršenih komemoracijah z ozirom na »domačine Madžare« delale razne neprilike. V bodoče so predvidena ta žalovanja tako, da se bodo vršila posamežno na kolonijah ob prisotnosti 2—3 članov odbora ki bodo ob tej priliki tudi obja-snili pomen teh žalovanj.

Za najrevnejše člane smo priredili »Bo-žičnico« ter z naklonjeno nam podporo obdarovali 120 družin naših članov. Z lepimi darili je bilo obdarjeno članstvo docela zadovoljno.

Ustanovil se je socijalni odsek s tov. predsednikom na čelu ki si je stavil nalogo, da v vsakem pogledu podpomaga revnim članom.

Tajnik pozove na to članstvo, da po možnosti podpira in agitira sukcesivno od člana do člana za naš edini emigrantski list »Istro«, ker isti potrebuje vsestranske podpore. Ta list bode za nas dokumentarna opora pri obračunu in je tudi sedaj edina vez z našimi brati onkraj meje.

Poroča na to, da se je po sklepu odbora udeležil emigrantskega kongresa v Ljubljani ter obrazložil celoten potek te sijajne manifestacije emigrantskega življa.

Razvija dalje program za tekoče leto ter poziva upravni odbor, da stavi vse svoje sile v realizacijo glavnega smotra društva, t. j. širiti med članstvom zavest da so oni tisti, od kojih pričakuje neodrešeni bratje rešitve.

Druga nič manj važna naloga pa je, gojiti med članstvom slogu in prijateljstvo ter podučevati članstvo v gospodarskih kulturnih

in aktualnih vprašanj s predavanji, vendar vedno v zvezi z vprašanjem emigracije.

Navaja dalje, da se bodo letos v posameznih kolonijah vršile 4 širše odboreve seje, dalje izleti in 8 predavanj. Komemoracije kot že omenjeno, se letos morajo vršiti. Na koncu poziva članstvo, da upravni odbor v njegovem delovanju vsestransko podpira.

Poročilo tajnika se soglasno odobri, edino tov. podpredsednik Petercel Ludvik ome-nja, da tajnik v svojem poročilu ni omenil gonjo domačinov proti Primorcem. Navaja ampak tudi pretežni del tukaj bivajočega slovenskega življa iz boljših krogov vrši proti nam najbolj ostudno gonjo z blatenjem in obrekovanjem. To ostudno rovanje je treba javno ožigosati. Držati se moramo besed in ciljev, ki nam jih je lepo označil lansko-letni delegat Matice g. Sanein, Ome-nja, da so bili Primorci prvi, ki so darovali kri in življenje za osvoboditev naše lepe Prekmurske krajine. V podkrepitev svojih izjavani navaja razne slučaje. Predsednik s svoje strani potrdi navedbe podpredsednika. Članstvo naj zastavi vse svoje sile, da se okrepi v vsakem pogledu, da bomo močni in svoji gospodarji v naši novi domovini in to bode najboljši odgovor proti gonji.

Tov. Gravnar Oto je podal blagajniško poročilo.

Predsednik nadz. odbora tov. Mikuz po-roča, da so bile poslovne knjige pregledane ter najdene v redu ter predlaga absolutori-j, kar se tudi soglasno odobri.

Za predsednika je s spontanim navdušenjem izvoljen dosedajni predsednik tov. Josip Grča, ki izvolitev tudi sprej-me. apelira na ta članstvo, da vrši svoje dolžnosti napram društvu korektno, ker edino na ta način bomo lahko dalje uspešno delovali.

Pri volitvah se v upravni odbor izvolijo sledeči člani: Petercel Ludvik, šol. uprav., Čehovin Rudolf, Cerovac Vladimir, Podob-nik Janko, Mikuz Matej, Miklavčič Albert, Ježek Ferdo, Gravnar Oto, Skočir Stanko, Pavšič Josip, Ravbar Hinko, Radikon Izidor, Prinčič, Pupis Alojz, Marušič Ivan, Herak Martin, Ferfolja Karlo, Gržel Franc.

Nadzorni odbor: Mikuz Matej, Skočir Stanko in Progar Alojz, ter se izvolitev so-glasno odobri.

Slavenski otoci na Jadranu

Otok Susak

G. Ante Belanić napisao je u jednom članku u »Istri«, od 9. III. 1934., kako je Lošinjski slavenski otok, a da nije talijanski.

Nije samo Lošinjski slavenski, već cijela njegova okolica, i to: Ilovik, Susak, Skakane (Sred kanala), Unije, Galijola (Galija), Cres i t. d.

Imena su im slavenska, a najinteresantniji, po mome mišljenju, je Susak, a to po njegovoj formaciji i karakteristici.

Od Lošinja je daleko 6 morskih milja prema jugo-zapadu. Otok je okružen tvrdim kamenom, dok se on sam nalazi u samoj zemlji, više przinastoj. Geolozi kažu, da je taj otok izbacio vulkan, i zato nema na njemu kamena. Za 5 sati hoda može se otok obići naokolo.

Sva su imena na njemu hrvatska, kao n. pr.: Rat (rt), Buok (bok). Tijesni, Suzonski (jer je tu grobište), Obis, Kurilca, Zarače, Sredsela i t. d.

Imena, odnosno prezimena, su sva slavenska, kao n. pr. Busanić, Picinić, Mirković, Tarabocča, (kojih su venecijanci krstili Tarabocchia, dok prezime dolazi od »tarabe«).

Ma da su venecijanci tim otokom vladali na stotine godina, ipak nisu uspjeli da ga potalijane.

Narod je pak tvrdoglav u tom pogledu, i teškom mukom uči talijanski jezik.

Poznato mi je, da današnja djeca ponavljaju po 4 i više godina jedan razred, a samo zato, jer ne znadu talijanski jezik.

I dok unatrag 30—40 godina nije znao niko talijanski govoriti, i dok su stariji ljudi pjevali u duetu »Goru jaše kraljeviću Marko, goru jaše goru proklinjaše«, danas se narivava »Giovinezza«.

Talijani su pokrstili taj otok imenom Sansego. Nijemci za vrijeme Austrije su ga pisali San Sego. Kalendar ne poznaje sveca Sego, pa ne bi znao odakle su stvorili to ime.

Historija nam kaže, da su se lošinjani, pa i sušćani, i svi oko Senja, u svoje doba, bavili gusarstvom. Lošinjski i Susak bila im je glavna baza, jer ni jedan brod za Veneciju i Trst nije mogao proći, ako ga ne bi oni vidili.

Godine 842, kada je doplovio Kalfun, voda Saracena u Kvarner, napali su ga mlecani kod otoka Suska, ali su bili mlecani poraženi od Kalfuna, te se misli, da su i sušćani, i lošinjani, sudjelovali u toj bitci.

Inače su sušćani dobri pomorci, ribari i zemljoradnici.

Najsmješnije je ovo: kad sam pred 4 godine govorio sa jednim fašistom iz Lošinja, taj mi reče, da se govor na Susku ne smije smatrati slavenskim jezikom, već nekim posebnim jezikom na svijetu. — U stvari je, da na Susku govore hrvatski sa budulskim dijalektom i izgovorom na o, onako kako govore danas u Komiži i na Visu, ali taj fašista nije htio priznati, da je to hrvatski, već »posebni jezik na svijetu«.

Jedan sušćanin.

»ISTRA« NE ŽIVI

od tajnih fondova, — nego od savjesnih pretplatnika